Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕН МИНИСТРИЙ СОВЕТЕН ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадуьл 1923 шера дуьйна ● ЕРА, 19 ЯНВАРЬ, 1984 ШУ. ● № 8 (8884). Мах 3 кап.

XVIII областной партийни конференце

КПСС ОБКОМЕН РЕВИЗИОННИ КОМИССЕН ОТЧЕТНИ ДОКЛАДЕХ ЙОЛА ПРЕНЕШ

Пренеш хьайийдлар КПСС Грозненскин горкома хьалхарча секретара **Н. И. Семенова.**

КПСС ЦК дIадехарашка хьежжа парте областной комитето лаьцца, кадраш шоашта тIадиллача гIулакха бехктохкаме, гIулакхаца а организованность йолаш а хулга лаьхдара чIоагIа никъ беркат доалаш ба горкомийи райкомийи балха боарам лакхбара, керттерча достамашта низ тIабахийтара, юхьера хьахулаш дар дукхагIа хилийтара новкъостал ду.

Къамаьл деш волчо хоам бир, города дукхагIйолча промышленни предприятешта нерттерча технико-экономически хьокхамий тешшаме кхоачашъю пхе шера паланеш, аьнна. 1981—1983 шерашка къахьегама овсарле лакхъяра план кхоачашйир. ГIишлошъеча 6,4 процент лакхъелар из. Дикка дукха лакхъеннай транспортни организацей керттера фондаш. СихагIа дегIайоагIа бахача наха гIулакх дара сферара, чIоагIъеннай цун материальни база, лакхъеннай товарооборот, бытовойи коммунальни гIулакхаш дара боарамаш. Цу хана бахача наха чухь [illegible] товараш плалал тIех 48 миллион сома мах хьадаьд. Водх бе йоалайийтай 400 миллион сом совгIа мах бола керттера фондаш, хьалдаьд 318 эзар квадратни метр хула нах чубаха цIеноаш. СССР энергетически программа кхоачашъеча доккхий балхаш даьд Уренгой — Новопсков яха газопровод а Грозный — Баку яха мехкдаьтта провод а юллача, мехкдаьтта чакхдоаха промышленность технически кхы а Iалашъеча.

КарагIдаьнначун боагIа мах а беш, аьлар дIахо Н. И. Семенова, оаха бакъду города партийни комитетийн организацейн адресагIа ль критически замечанеш нийса хилар, кIоаргга кхетаду обкома отчетни доклада тIа дийна кхоачамбоацараш дукхагIча даьхе производствана кулгалдеча наха кхетам луча а гIалатош дувларах хинна да.

1981—1983 шерашка город бIарчча хьанийцача кхьера лаьрхIача доагIаш доле алапи къахьегама оасарле лакхъяларал тIех да. Из лоархIаме экономически соотношени телхаеш йола предприятеш организацешн дюрттига кIезигиу.

Сенца дувзаденна да из? Эггара хьалха из да керда техника юкъейоалаяра планаш оттаяра а кхоачашъяра а ма боагIара партийна тIахьожам да лоттабар, прогрессивни, кхоачамаш кходенш йола техникен технологи шерра юкъейоалаяра, къахьегами производствои вIаштIехьъленхара лара тIа уж хьахилийта ца магар.

Балха цу боккха лоархIам болча участке дола цIенхаштара кхоачамбоацараш бахьан бахаче бехктоххаме парте городскойи районийи комитеташ хилар кхета а деш, бакъ къоастам болаш ала безам бар, уж кхоачамбоацараш цхьа къаьсттача даькъе КПСС обкома отраслеви отделаш цу лостаме кIоаргга а хан-хана хьа а болх ца барах хинад. Тхона хетачох, цун бахьанаш цIенхевитта Iатк Iилма-технически прогресс кхоачашъяра планий дикала, къаьстта аьттача, кхачаб, моттигерча промышленноста доакъошка.

Городской партийни организацено хьалхашка латта социально-экономически проблемаш кхоачашъеча райкомий, юххьанцарча партийни организацей инициатива а халкъа депутатий Советий, комсомольски, профсоюзи, кхыча общественни организацей хьинар а ма доагIара хьалъейде шийна ца магар кхетадеш я КПСС горком. Оратора тешам белар, КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) июньски декабрьския (1983 ш.) Пленумий решенешца хьалхе а лелаеш, города партийни комитета, коммунистацца цхьайтталагIча пятилетка' заданеш толаме кхоачашъяра къахьегамхой оарцагIбоахаргхилара. СССР Лакхехьарча Совете хоржамашка чIоагIо цхьоагIо болаш хилариш КПСС ЦК-ана гонахьа кхотадургхилари дIахьоккаргхилара.

Къамаьл ду Урус-Мартановски района «Труд» совхозе свеклаш лелаеча бригаде бригадира **Т. Абуева.**

Уйла тIахнийта ладийгIар аз парте обкома доклада. Совхозе партбюро секретарь се хиларах тарра, аз кхетадаьр — моллагIча участке болх беш из вале а, хIара болхлочун тIадиллача гIулакхах бола бехктохкам хадданза чIоагIбеш хила безага.

КПСС ЦК декабрьски Пленуме Юрий Владимирович Андропова аьча выступлене текста тIа аьнад, вайга ца дулуш мел дисараш а ледарлонаш а хьалла болча нахага гIолла хул, парте критика ярда цхьаьв хьагучабаха беза уж, кхоачамбоацараш хьак бехкагIа хиннад хьа а тойташ. Боахама, организационно-партийна, идейно-кхетамбалара балха тIа оаха кийсдалийта кхоачамбоацараш бахьан долаш. Урус-Мартановски районни партийни организацена ль критика тха делегаце партийни IаьдалагIа. гIулакхана лоархIаш кхетаю. ДIадаьча шера парте обкома бюрос шийн заседане критика йир тха района партийни, советски, боахама органий болх ледара хилар бахьан долаш. Парте обкома ль решени йийнар КПСС райкома пленуме, эррагча партийни организаценте белгалдир кхоачамбоацараш дIадахара де мел дезар. Лакхделар кадрашкара доагIар хьадехаш хилар, лоацъелар лаьттанцарен хьайбашкарен продукцеш яара юкъе хулеш хинна юкъ. ХIаьта а, дукхьал дIадоагIа, хьалха дIаьнхача шерашна мело ем тIехьадусам хилар дIаза дIадахха вIаштIехьдаланзар.

Къахьегам ннйсз вIаштIехьа ца бенкхар, агротехника телхаар, кхьдола кхоачамбоацараш бахьан долаш [illegible] доагIар хьалаш. Бакъда, паччахьалкхенга алат дIадалара шера плана кхоачашъяьлаза, кхы а лаккхагIа хьуикъам кхебара йолча торонех кхоачамболаш пайда эцац оаха. Цхьаттарра хьалаш долча боахамашка хьуикъам бе-бе хилар хIанз а тIехьа долаш да. Дукха кхоачамбоацараш да хьайбаш леладеча шура кIезига йоалх, доахапна тIадеттаду доаш а асала да.

Юртбоахама производства эффективность лакхъяра торонех цаI я бригадни подряд. Свеклаш кхееча бригада бригадир я со. ДIадахача шера эггара хьалха коллективни подрядагIа болт бе доладелар тхо. Бригада хIара чакхь гIулакх, жолел, хьинар доаза а доазаш. хIаране беча балха вIашт тIа хьожам оттабир оаха, эдачоа гIо а дора. Дика морально-психологически хьал оттадир коллективе. Къахьегам а алаш, луаге а нердаче IаьдалагIа вIаштIехьдаькхаро хьалхара шера а бригад делар: планагIа 205 центнер йоалйа. 100 гектар хулаче лаьттара хIара гектара тIара 313 центнер йолаш шекара свеклаш чуера. Эррига а бригада дIаелар 3130 тонн свеклаш. Из совхоза плана 70 процент гаргга хул.

Района боахамашка тIагIертта чакхьяккха еза коллективни подрядагIа хургья кхоане. Цул совгIа, свеклаш лелаераш, хьайбаш леладераш а механизатораш а санна, даим болх бергболча хьалс баха безаш хилара доаш а къоастаду ха хьаттай хIана. Цо гIо дергда кадраш дIачIоагIъяра, хIарене балхара безам ссабенкхара, хиланза эргйоаца балха опыт наха Iомадра.

Цхьаькха а. ДIадахача шера парте обкома пленуме ходамболаш дийнар республике болхлой класс кийчъяра, къахьегама кхоачамех боагIа пайда эцара, кагирхоита къахьегама кхетамбалара хьакъехьара доп. Халакете а, уж деша районе къоастадеш даца. Дукхабола кагирхой, кхьметтел кхона боацараш а, общественно пайданерча къахьегама юкъе бац. Цуна цхьана цхьоцпайолча лоархIамеча участкашка болхлой тоъаш бац. Хьувкъам чуэцача хана Грознера тханцига хьалхьожабу болхлойн гIулакхера бараш. КIал баха дукха а нах кхашкарча балхаш тIа дикка доацаш бац а республикал арахьа ахча дайка балха базе хул.

Партийни, советски, боахама органий балха эффективности диналп хадданза лаккхе, хадданза тоьеш хила балха стиля методашн, кхаш парте Центральни Комитета дIадехараш ларде а кушаш, аьлар парте Сунженски района хьалхарча секретара **Н. К. Чагаева,** районни партийни организаце шоаьна тIадиллача гIулакха. XI пятилетка планаш шеко йоацаш кхоачашъяра кадрай бехктохкам лакхбу. Промышленни предприятеш коллективаш лоархIам 1983 шера а бIарччача пятилетки кхоаь шера а керттерча хьокхамий планах.

Районни колхозашни совхозашни кхоачашъяьй 1983 шера паччахьалкхенга дулх, шура, тха, фуаш, бьцадааргаш, сом, кхартолаш йоалара план а социалистически декхараш а. ДIадахача шера районе тIакхийтад 1344 тонн дулх, 1033 тонн шура. ХIанз районни партийни организаце, болхлой, колхозхой, кийчбаьча специалисти хьинар айдалара юг гIортоага а еш, беррига низ тIабахийтаб дахха тоалам

(Кхаччедоалар 2-ча, 3-ча оагIон тIа).

ВорхIаззлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета бархIлагIа сесси

1984 ШЕРА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЭКОНОМИЧЕСКИИ СОЦИАЛЬНИИ ДЕГIАЙОАЛАЯРА ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ПЛАНАХИ 1983 ШЕРА ПЛАН КХОАЧАШЪЯРАХИ

НГIАССР Министрий Совета председатела заместитела, республика Госплана председатела депутата А. А. Мальсагова доклад

Нохч-ГIалгIай индустре болхлоша, шерра социалистически ль а йоаржаь продукци маьхалъякххарен дукхагIа йола нарелеш хьаярен план кхоачашйир, планал совгIа маьхалъякххар 16,2 млн. сома маьха продукци.

Къахьегама овсарле лакхъяра планаш кхоачашйир союзни республиканский подчинене а НГIАССР Министрий Совета подведомственни йолча а предприятеша.

Цхьадола толамаш даьхад юрта боахама производство дегIайоалаеча а. ВIаши дустача маьлашки диллача 1983 шера юрта боахама продукци 360 миллион сома маьха хилар, 1982 шерада кийсйича 11,5 миллион сома маьха тIа а кхийттар. Паччахьалкхенга коартолаш, шекар доакхка свеклаш, сом, тхьамка, хьайбаш, коа тIара оалхазараш, шура, фуаш, тха доххара планаш кхоачашъяьй.

На бола культураш хьувкъара Iатгъар чеаьханерча йоаттама хьалаш. ХIаьта а дукхахча боахамаша дика хьувкъадир алат. Масала, Урус-Мартана района 5,7 эзар гектарах хIаране тIара 25,7 центнер яьккхар. Ачхой-Мартана района боахамаша 4,4 эзар гектарах хIаране тIара 23,6 центнер яьккхар.

Дика къахьийгар свеклаш чIоагIа хьувкъаьлча Шаьлни Наьсарен районий къахье[illegible].

Бакъда, юрта боахаме еррига торонех-м пайда эцанзар. Республике кхоачашъяьнзар люцерна, гепарий, харбазий, пастай, комсий дIадув фу доххара планаш.

Къа во хьегаязар республика хьайбаш леладераша. Отчетни шера дукхагIа даьккхар дулх, шура, фуаш, тха, хьайбаш дийбар. Лакхъелар цар продуктивность. Колхозашкен совхозашкен кIезигагIа дов массе а тайпа хьайбаш, динагIа дорстаду.

1983 шера дIало а дукхагIа хилар транспорта массе а тайпаш, дукхагIа дехкар новкъаш, бувзам.

Бувзама средствий дегIайоалаяра дIадахийтар паччахьалкхен капитальни вложеней СССР Госбанкан 3,5 миллион сом ахча. Хьал а ль, болх бе, йолалийтай город Грозне 6100 номер йола АТС-7, Урус-Мартане—2000 номер йолен Алхан-Кале — 500 моттиг йолен АТСК. Колхозашкен совхозашкен шерьаьб производства чура телефони бувзам.

Боккха болх баьб Нохч-ГIалгIайчен гIишлонхоша. ДIадахача шера республика халкъа боахамга дIаяхийтар 350 миллион сом мах бола паччахьалкхен средствааш, 140 миллион сом гаргга мах бола гIишлон - монтажни балхаш даьд.

Республике хадданза кхоачашъяьй КПСС XXVI съездо оттаь социальни дегIаахарен къахьегамхой вахара хьал дIахо а тоадарен программа. Финансироване дерригача кхоачамий чотагIа 250 эзар совгIа квадратни метр хула нах чубаха цIеноаш, 1790 моттиг йола деша даха ха йоацача берий учрежденеш, 3690 моттиг йола школаш хьалъяьй. Шерра хьалъеш я больницаш, амбулатореш, культура объ[illegible].

1983 шера Нохч-ГIалгIайчен халкъа боахам дегIабоалабеча даьхи толамаш гуш да. Бакъда, уж толамаш дикагIа хургдар, аьлар докладчика, нагахьа санна эррига торонехи кхоачамехи пайда ийца баларе. БIарчча хьанийцача промышленносте йохаьй къахьегама овсарле лакхъяларен 1982 шера хинначи боарамга диллача юкъерча алапен темпай юкъмоттиг. Юкъера алапи 1,9 процент лакхделар, хIаьта цу хана болх беча цхьан сага выработка 1,4 процент лохъелар.

XI пятилетка йолаеннача дезз кхоачашъяц производства боарамаш лакхдара заданеш, хIанз соахкарчоа юкъе хьокхамаш лохдаь 30 совгIа предприятеш а. Царех я «Грознефтьоргсинтез», «Грознерго» яха производственни объединенеш, [illegible] массехи предприятиш, кхыяраш. БIарчча хьанийцача республике 1983 шера продукци маьхалъяккхара боарам кхоачашхиннаб, бакъда 1982 шера хинначунга диллача 31 миллион сом лохбеннаб из.

Цхьайолча предприятеша продукци дика йоацаш арахецаш хилара терхам тIабахийтар докладчика. 1983 шера продукце дикален торговлен инспекце цхьа брак ль Iаннар «Чечено-Ингушвино», «Чечингплодоовощхоз» объедненей, шурий промышленноста изделеш. ЧIоагIа дика йоацаш арахийцар республика моттигерча промышленноста министерстваз тийга хIамаш, металлически мангеш, пластмассах ль изделеш.

Бахача наха гIулакх деча сфера балха анализ еш, докладчино аьлар, республика кхачен промышленноста Министерствах дIадахача шера дукха нах хилар бехкаш доахаш, шийн ханнахьа а дика а IалайIьянзар г. Грознайи кхьбола нах бала моттигаш маькхаца, булкашца. Кхы дикагIа хиланзар гIулакх минеральни хини кхыча алкоголь ца йоаллача маларийи хьакъехьа а. Министра ноа, Л. М. Харсанова цIенхаштта теркам тIабахийта беза цу дешашта. хIаьта цхьан тайпара кхачан промышленностаца ювзаеннача министерствашен ведомствашен тарлуш дола новкъостал де деза цуна.

Дикка доккхий кхоачамбоацараш хилар автомобильнии машинаькъен транспорта, автоваькъа бувзама балха тIа. Таксомоторийн мухь кхухьача автомобилийн балха араювлара коэффициент лохая, дукхагIа хиннад болх боацаш сайца латтийта.

Дайнйисте ца доалаш дукха балхаш дутт Нохч-ГIалгIайчен гIишлонхоша. Хьожаль капитальни вложенеш йиза караерзаяц, дукха йола объекташ болх бе йолаялийта ехка ханаш телхаю. БIарчча хьанийцача республике 1983 шера кара ца ерзаеш йисай 60 млн. сом гаргга капвложенеш. Грозненски ТЭЦ-3 йолча лоархIаме халкъа боахама объекташ, автотракторни двигателашта ремонт ю цех, блочни теплицаш, «Терек» совхоза шуьарааш ихадеча боахамий шьара комплексе болх бе йолаялийтара ханаш тиллийтай.

Хьалха а санна кхоачамбоацараш леладу моттигерча Советий объекташ хьалъеча, цига кара ца ерзаеш йисай 3 миллион сомал совгIа капитальни вложенеш.

Докладчико аьлар, халкъа депутатий моттигерча Советашен цар исполкомашен пайда безза эцац подведомственни территорена комплекси экономически социальни дегIаахара планаш кхоачашъеяра Iалашдара гIулакха тIехь шоай йолча конституционни бокъонех, кхоачамболлаш лакхбац организаторски балха боарам, паччахьалкхен планаш кхоачашъяра тIахьожам лоаттабара ледара юкъеувз депутаташ, массазара комиссеш.

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совето сесси хьакхийта оттаю 1984 шера — цхьайтталагIча пятилетка диълагIча шера республика экономически социальни дегIайоалаяра Паччахьалкхен плана проект. План отталь КПСС XXVI съездем пул тIехьагIа хиннача КПСС ЦК Пленумийн решенеш тIара хьадоагIача социально-экономически декхараш тIара. Плана проекта тIа заданеш къоастальй 1983 шера республика халкъа боахам дегIаахара, министерствий, ведомствий, горисполкомий, райисполкомий, предложеней, харжархой накааей терхам а биш.

Плана керттера декхар тIадерзадаь да халкъа боахам дегIаахара йоккхий темпаш, цун структура эргальккха товелга Iалашдаре.

1984 шера республике промышленни производство 2,04 миллиард сом боарам хургйолаш отталь, 1983 шера хинначул 0,9 процент лакх а лургйолаш.

ДIахо а дегIайоагIартья йохкала энергетически, кхачан, дулха-шурий, текстильни, хIита промышленность.

1984 шера халкъа эша тоараш 63,5 миллион сома хьаергах, 1983 шера хинначул 5,8 процент лакх а луш. Царна юкъе хьалте лерхI 109,2 миллион сома маьха культурно-бытовойи боахаме эшен товараш, 1983 шера даьчул 15,2 процент дукхагIа.

Республика Министрий Совета подведомственни йолча предприятеш 1984 шера 96710 эзар сома маьха продукци хьае декхарийла я, уж хул пятилетка контрольни цифраш тIа лерхIачул 2530 эзар сома дукхагIа, 1983 шера хиннарел 4,6 процент дукхагIа хьаергья из.

1984 шера къаьстта теркам тIабохийтаргба массе а доакъошка керда техника юкъейоалаяра, оборудоване на модернизаця яра, кердача изделейн йоккхагIа характеристикаш йолча продукци образецаш кареерзаяра.

1984 шера агропромышлении комплексе планови хьокхамаш отчетни шера хинначул лакха а керттерча даькъе пятилетка контрольни цифраш тIа ма оттадар а хургда. Паччахьалкхенга доха деза алат — 104,1 эзар тонн, шекара свеклаш — 190 эзар тонн, гепараш — 17 эзар тонн, баьцадааргаш — 151 эзар тонн, коартолаш — 10 эзар тонн, сом — 64 эзар тонн, комсаш — 100 эзар тонн, люцерна фу — 3900 тонн, хьайбаши коа тIара оалхазараши — 42 эзар тонн, шура — 99 эзар тонн, фуаш — 100 миллион, цIена хьоаса бола тха 1885 [illegible]

1984 шера бохиха теркам тIабохийтаргба алат дакхкара, массе а боахамашка из валови лаьрхIа 500 тонн доакккаргда. Шакара свеклаш, баьцадаараш, созмаш, комсаш, гепараш, и. нх. дI. дукхагIа доахаш болх бергба.

Хьайбаш дебадара, хьайбай продукции племенной гIулакхи тоадара план оттийй. Доахан 172 эзар бежанга кхоачаш дебадергда, цу даьнъе 58,5 эзар етт а болаш.

Юрта боахама производство дегIайоалаяргех цун материально-технически база чIоагIъяргех дIадахийта лерхI 140 миллион сома капитальни вложенеш. 3,5 эзар гектар кулача лаьтта хий дуларгда. ДIахо а юрта боахама химизаци ергья.

ДIахо а экономика лакхъяран советски наьна хьал тоадаран боккха лоархIам болаш да капитальни гIишлош хьалъелга. Производственни, социальни, культурно-бытовой гIулан хашта лаьрхIа йола объекташ хьалъярга 1984 шера планагIа дIаяхийта лерхI 400 миллион сом паччахьалкхен капитальни вложенеш, уж хул 1983 шера хиннарел 12 процент дукхагIа.

Дикка дукха капитальни вложенеш дIаяхийта лерхI нах чубаха цIеноши культурно-бытовой гIишлоши хьалъярга.

Парте XXVI съездо вай мохк экономически социальни дегIабоалабара керттера декхар лоархIаш оттадаьд советски халкъа вахара хьала боарам хадданза лакхбара декхар. 1984 шера планатIа белгалдаькхад вай республика къахьегамхой вахара йоккхий социальни проблемаш кхоачашъярен материальни а культурни а боарам лакхбарен гIулакхаш де. 1983 шера хинначул бахача наьха ахчан доходаш 3,3 процент лакхлургья. Къахьегамхой социальни Iалашбара даьйе дIахо а гIулакхаш дергда.

Бахача наха тIаххетача доходий лоархIам а беш 1984 шера паччахьалкхени кооперативни торговле розничи товарооборот 5,1 лакхлургья, 840 миллион сом а хургья. Тикаши общественни кхачен предприятеши дукхагIа яха лерхI. Дикка шерлургья потребительски кооперацe торгови сеть.

ДIахо дегIадоагIаргда бахача наха бытовой гIулакхаш делга. Районни Советий исполкомаша бахача наха гIулакхаш деча министерстваша, кхыча министерствашен ведомствашен цхьана сихде деза хIара колхозен совхозен быта ЦIеноши комплексни приемни пункташ йохкияга, тоабе беза йолаш йолча бытовой предприятей болх.

1984 шера финансироване массе а моттигий чотагIа хьалдаь а даькъа наха чубаха дIадала лерхI 254,7 эзар квадратни метр хула цIеноаш. 20 эзар саго тоадергда шоай фусамий хьалаш. Дикка дукха балхаш кхоачашдергда просвещене дешара - материальни база чIоагIъеш. 1984 шера хьалъе лерхI 3200 моттиг йола юкъарча дешара школаш. Болх бе йолалийта лерхI 1620 моттиг йола школе даха ха кхачанза долча берий учрежденеш, царна 280 моттиг лараш субботникий средствай чотагIа а йолийташ.

1984 шера планагIа бахача наха деш дола медицински гIулакх дIахо а дикагIа тоаде лерхI, г. Назране хьалъяь йоакхаргья 260 менги бола больнице, г. Грозне «Красный молот» завода лаьрхIа 232 менги бар, дIахо хьалъеш хургья республиканск больница терапевтически корпус, субботникий средствай чотагIа г. Грозне хьалъе йолаьй берий больница.

1984 шера республике гонахьара Iалам лорадеш гIулакхаш дергда. Цу гIулакхашка дIаяхийта лерхI 4,2 миллион сома капитальни вложенеш. 1974 шера дIахо а балхаш дергда городе Грозне Iоузаш дола хиш биологически цIендеш йола станци шеръеш, Нохч-ГIалгIай цементни заводе молаш дола хий цIендеш йола станци шеръеш, «Терек» яхача даьчах мебельно-хIамаш еча объедненe цхьа чаккхдьача хий кхачудайташ йола система хьалъеш, городе Аргуне, Шаьлa, кхыча объекташка канализаце очистной сооруженеш хьалъеш.

Республика министерствашен ведомствашен, горисполкомашен райисполкомашен, эррига къахьегача коллективашка низ тIабахийта беза, аьлар докладчика, уж шера халкъа боахама эррига участкашка йоккха эффективность йолаш болх хургболаш 1984 шера халкъа боахама план дуцийга йоацаш кхоачашъяра.

(Докладан а соавлад а лоацдаь нийвтох).

(ДIахо сессе балхах йола материалаш 4-ча оагIо тIа).

4 марта—СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш

ТЕШАМ БЕННАРАШ

Республике, беррига мехка санна, дIахохьош да СССР Лакхехьарча Совета депутатална харжа кандидаташ уттабелга.

Болхлой класса, колхозхой, халкъа интеллигенце дикагIа болча вахалий цIераш йохача хоржамашта хьалхарча собранешка деньга лоацараша дег чура къобалъю КПСС ЦК декабрьска (1983 ш.) Пленума решенеш, тIейиду нерда социалистически декхараш.

Хоза кийчъяь я станце Грозный вагонни депов цIе уголок. Предприятe болхлоша, инженерно-технически болхлоша гIулакхерча наха хьинаре даьгьа лаьцар цига хиннача собране. Из хьайийллар профкома председателa В. Н. Боброва.

Цул тIехьагIа къамаьл даьча депо йоккхатIа йолча инженера Т. Е. Писаковас предложена елар мехка паччахьалкхен Iаьдала лакхерча органе шоай викал а вль КПСС ЦК машиностроене Отдела заведующи Фролов Василий Семенович хьожаве. Гулбеннараштa цун биографи йовзийтар Писаковас.

В. С. Фролов ваьв 1914 шера. Владимирски областа Орджоникидзе цIерагIча Кольчугински заводе дIаболабеннaб цун къахьегама никъ. Баумана цIерагIа МВТУ яьккхачул тIехьагIа, из болх бу технолог, техбюро начальник волаш. 1949 шера денз партийни балха тIа ва: заводе ВКП(б) ЦК парторг, КПСС Нижнетагильски горкома шоллагIа, тIаьккха хьалхара секретарь хул. 1955 шера парте ЦК аппарате балха хьожаву. Хьалха заместитель, 1958 шера денз КПСС ЦК машиностроене Отдела заведующи ва. СССР Лакхехьарча Совета депутат ва из.

Писаковас ль предложени хьаллоацащ къамаьлаш дар вагонашка хьожаш волча М. А. Мурашова, депо технически отдела начальника Т. А. Дауровас, электросварщика Г. П. Шульга, ремонт ю мастера Р. Х. Начхоева. Цар белгалдаьхар В. С. Фролова Даьхен хьалхашка марагIдаьнnараш, хараархошa тIадехкараш кхоачашдеча цо хьинаре даьгьа лаьар.

Гулбеннараша, массе а раьза болаш, соцам бир: № 670 йолча Октябрьски хоржамий округе гIолла СССР Лакхехьарча Совета Къамий Совета депутатална харжа КПСС ЦК машиностроене Отдела' заведующи **Фролов Василий Семенович** кандидат оттаве.

Из кандидатура хьаллоацаш хоржамашта хьалхара собранеш хилар Грозненски электромеханически заводе, № 2 йолча горбольнице. Собранешка дакъа лаьцараша, цхьан дагара а болаш, хьаллаьцар новкъост В. С. Фролов СССР Лакхехьарча Совета Къамий Совета депутатална харжа кандидат оттабар.

Урус-Мартановски района Мичурина цIерагIча совхоза культура ЦIагIа дукха нах гулбеннабар. Уккхаза хоржамашта хьалхара собране баькхараш Iаьмате чIоагIа дегаш гIоадьнна бар. Собране хьайийллар совхоза директора В. Я. Зелимханова. Цул тIехьагIа дош лу № 1 йолча шурий-товарни ферма бригадира Г. М. Батукаева. Цо предложени елар СССР Лакхехьарча Совета депутатална харжа совхоза доярка Багуева Зайдат Саливевна кандидат оттае.

Багуева Зайдат дика йовзаш я вай республике. Из даьй 1957 шера. 1976 шера Мичурина цIерагIча совхозе доярална балха эттай. Шийн болх безаш, боввааш саг я из. Цо хьинаре дакъа лоац общественни балха юкъе, КПСС Урус-Мартановски райкома член, областной парторганизаце ревизионни комиссе член я из. 1979 шера Зайдат хержар СССР Лакхехьарча Совета депутатална, халкъа яьла цIа тешаме лелаеш хьа а еяй.

Собране къамаьл даьча цеха участка начальника А. А. Юсупова, кхаш лелаеча цеха механика А. Х. Маваева, совхоза экономиста Э. И. Зулкарниевас дукха дика дешаш аьлар доярках, Iаьлаьмате раьза а болаш хьаллаьцар цун кандидатура.

Собране дакъа лаьцачар, цхьан дагара а болаш, лаьрхIар: № 677 йолча Урус-Мартановски хоржамий округе гIолла СССР Лакхехьарча Совета Къамий Совета депутатална харжа Мичурина цIерагIча совхоза доярка **Багуева Зайдат Саливевна** кандидат оттае.

Из кандидатуре хьаллоацаш хоржамашта хьалхара собранеш хилар Веденски района Орджоникидзе цIерагIча колхозе.

Ленина ордена легенте № 7 йолча треста ГНУС-а электросварщика Николай Иосифович Шевченко цIе, шийн коллективe мел ца Iеш, республике а йовзаш я. Шийн балха говза йоаза карерзаь а, хIаьта шийтта, кагирхой дикагIвола хьехархочa волаш а ва Николай Иосифович. Хетаргахьа, цхьанекха а лоархIаме йоккха объект хургьац вай республике из хьалъеча Н. И. Шевченкос дакъа ца лаьцаш. Москва, из хьалхе ЛЧ-35, ЭЛОУ-АВТ яха Iаьламате йоккха технологически установкаш, шекар ду завод, кхьйола гIишлош хьалъеча дакъа [illegible].

ХIанз из ва Н. Анисимова цIерагIча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода ЛЧ-24 яха технологически установка хьалъеш.

СУРТА ТIА: Н. И. Шевченко.

З. ВАТЧАЕВА сурт.

КПСС ОБКОМЕИ РЕВИЗИОННИ КОМИССЕИ ОТЧЕТНИ ДОКЛАДЕХ ЙОЛА ПРЕНЕШ

(Дlадолор 1-ча агlо [illegible]).

дlачlоагlдара а хьалха дlадахьа шин шера дуьл. баьццаварш, сон дlабалара дакъе тlаднса декхараш дlатандара а.

Конференце лаьча доклада тlа лаьттах пайда эцилга а хьайбей продукташ йоахилга а кхоачамболлаш эффективно ца хилара хьакъехьа тхона ма критика нийса а. Уж кхоачамбоацараш дlадахара хьадда йола де дезарий план оттаьй оаха. Дlадахача шера 100 гектар кулача лаьттах 48 центнер дулхи, 174 центнер шурен, 9 эзар фуъм хийнад тха. Цунца цхьан хаина, тха района Ленина цlерагlча колхозо цхьаттара долча хьалашка дулха шурен шозза, кхозза дукхагlа даькхад.

Кlезига торонаш яц тха растениеводстве а. Цхьан боахамашка ялата хьуакъам 30-нагара 40 центнерга кхоачаш хул, хlаьта кхыча боахамашка — 6-нагара 20 центнерга кхоачаш. Оаза лерхI, республике, цунца тха районе а, Iилман лерда тlа хьальча лаьтта лeладара системана керте министерствийи ведомствайн боакхагlбола специалисташ отта бешаш, тlаьхха хургьй цох Iилман система.

Моллагlча хlаман тlехь толам бахар нахах тийша долга кхета в деш, оаха боакха терхам тlабохийт идейно-кхетамбалара а организаторски а балха, кадраш хьахаржара, тlахьожама система чlоагlъяра. Тхоай дикагlбола нах хьежабу оаха фермай а бригадай а балхаш тlа. Хlаьта 1800 коммунистех хьайбаш лелаеча болх беш 136, кхаш лелаеча къахьегаш 116 коммунист мара яц.

Цхьацайола халонаш а я тхона хьалхашка латташ. 1977 шера Алханчуртски каналагара хьалйир Карабулакски узле 1870 гектари Шин эргlа юкъе 818 гектари чулоаца хий диллара системаш. Уж шакхе а система болх беш яц. Мелиораци хий боахамей министерствага дехар ду оаха, уж хий диллара системаш хьалъеча нийсдена гlалаташ тахна а техне, тха колхозий лаьтта кхиш дехка торо хилийта, аьнна.

Трибуна тlа ва В. И. Ленина цlерагlча Грозненски механаьтта чакхдоахача завода боккхагlбола оператор, Социалистически Къахьегама Турпал Н. И. Ведерников.

Парте обкома отчетни доклада тlа аьла а доагlаш аьнад, «Грознефтеоргсинтез» яхача объединене а цун подразделенеш а балхаш тlарча кхоачамбоацарех, аьлар къамаьл дечо. Уж кхоачамбоацараш бахьан долаш вlаштlехьдаланзар 1983 шера контрольни цифрашка кхача.

Анализе хьагойт, плаш кхоачаш ца яра бахьанаш объединене а заводий а партийни организацей, боахама кулгалхой органнзаторски болх эсала хилар долга.

А. Шерипова цlерагlча завода даьтта блок бийдалца Iалашъелга а цун техническе хьал а план кхоачашъе вlаштlехьдолаш дар, аьнна хеталу. Хlаьта а дукхача хана ма кхоачашъеш яц. Из деррига а оборудованех 60 процентал тlех пайда ца эцилга да.

Вlаштlехьа ца хилара масалаш заводе балхаца долаш да: е пропаш хилац, е цистон тоъац, е насос болх беш хилаш, е кхыдар.

Цу массане а кертердар, сона хетачох, коллективе доагlар хьадехилга а дисциплина а лерттlа ца хилар, болхлой каст-каста хувцалуш хилар бахьан долаш цар юкъера квалификаци лохъялар да.

Вокхьалдар аьлча, завода болх тоабара хьакъехьа парте обкомо, горкомо, райкомо, объединене партиомо, завода партиомо, лакхехьа латтача боахама организацеша аь решенеш кхоачамболлаш я. Завода новкъостал а даьд. Хlара шера цига чакхдоах капитальни ремонт яра 4 млн. сомага кхоачаш балхаш. Дийнбеннаб коллективе беш бола партийно - политически болх а. Балхара нах хувцалулга лаьгlденнад, авареш хулга а кlезигденнад.

Хlаьта а де деза балхаш венагlю да. Сона хетачох завода а объединене а партийни комитеташи боахама кулгалхойи декхарийла ба лоацача хана хьалхагlа дехьаттадаваш дазь чакхдаха. Къаьстта терхам тlаахийта беза болхлойи инженерно-технически болхлойи Iома а беш кийчбара. Шерра юкъедоаладе деза къахьегаш бригадаш хьисапе вlаштlехьбоакхийта, вlашагlтоха еза массоблока ерригга установкаш, цхьа производство хургбоалаш, кхета а кхеташ пайда эца беза моральни материальни стимулех.

КПСС ЦК декабрьски (1983 ш.) Пленумо цхьан процентал кlезигагlа доалаш къахьегама овсарле лакхъе яхаш дlадехар кхоачашдеш хилча тха объединене планаш совгlа арахеца еаргья массеха миллион сома маьхьа продукци. Цо тхоагара дlадехь ерригга а чура торонаш оарцагlбоахилга, производства интенсификаци елга.

КПСС ЦК декабрьски Пленуме аьча выступлене тlа Ю. В. Андропова хьийнад, боашта хьалхашке лаьтта рекlараш кьоастадеш, болх экономикана кулгалдара тlехьа дийнбе беза. Хетаргахьа, доал дара структура вlашlтехьйоаккхача цlенхаштта болх бе безаш а лоацача хана заводий боккьоний а бехктокхама а дейшаш кхоастаде а пачхаьлкхен планаш кхоачашъелга Iалашде декхарийла а я тха объединени.

КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) июньски (1983 ш.) Пленумий решенеш кхоачашъяра де деварш белгал а деш, аьлар «Красный молот» заводе партиома секретара К. И. Пучкова, заводе дикка чlоагlъеннай, пачхахьалкхен, планови, къахьегама дисциплина, ерригача звеньяшкарча кадрай тlадилла гlуланх кхоачашдара тlехьара бехктокхам дика айбеннаб Шерра хьаллаьцай заводе мехка а республика а коллективаша пятилетка заданеш кхоачашъяра тlехьа дlайолаь почнйаш. Цу дерригнеца а тха заводага торо хилийтар дегlадара боарамах кхаь шера оттальча темпаех лоархlаде а. Планал совгlа 2 миллион сома маьхьа продукци арахеца а, къахьегама овсарле 16 процентага кхоачаш лакхъе а. Вlаш нийслуш да къахьегама овсарле дегlаяр а балхах луча алапе боарам а.

Бокха терхам тlабахийтар партийни организаце Iилманен техникагlен карагlдаьнараш балха юкъеккуьйлара. Заводе вlашагl а елла болх бе йолаллнйтай таьрахьай программни управлене станокий участок, вай мехка эттара хьалдара высоколегированни болаташ доаладелга, монтаж а аь юкъейолаеш я робото-технически оборудовани, прогрессивни технологически процессаш. Iилман-технически прогресса карагlдаьнараш балха юкъедоаладарéх арахецача продукце дикал тоъал лакхъеннай. Хlанз арахецащ йолча продукцех 60 процент совгlа яр пачхахьалкхен дикала Знак тlайолаш я.

Тха завод, дlахо дувц оратора, республике эттара хьалха йолаелар къахьегам бригади формагlа вlаштlехьбанкха. СССР Лакхехьарча Совета депутата Н. Г. Рыженкова, НГIАССР заслуженни машиностроитела Н. И. Брыгунова, кхы дукхачар бригадашкарча хlара болхлочун 2—3 балха говзал я, хlара къоначун шиь хьехамча а ва. Цига коллективашка нийса дlоттабаь агитаторий а политинформаторий а болх. Укхаза вlалла доацаш дlадаьннад болхлой кадраш хувцалулга. Телхаьц къахьегама дисциплина а юкъагlа буьлийтац болх а.

Завода партиомо шерра дlайоаржаю дикагlйолча бригадай опыт, цу гlулакха дегахьа чlоагlа баркал а оал оаха парте обкома, из гlоноакъостал дар а йоагlаш йола йоакхо яр а бахьан доалаш.

Цунца цхьана, тхоай толамех дувцие а, хьоахаде безам ба са тха коллектива балхарча проблемех а. Партком хlанз а шийгара дlадехарашка хьежжа болх вlаштlехьбаккха а тlаьйца решенеш беррига боарамагlа шоай хинахьа кхоачашъелга Iалашде а Iемаш. Коллектив хlанз а лоархlаш номенклатурегlа йола изделеш арахецара планах — цудухьа договорегlа йоагlа поставкаш юкъагlа йоах, из бахьан долаш хlара шера дlа ца луш юс 200 эзар сома маьхьа продукци.

Царех а кхьча ледарлонех а дар дlаяхача отчетно-харжама компани йолча хана хинна цlенхаштара къамаьлаш. Коммунисташа 200 совгlа предложени а критически замечанеш а яй. Цу ерригнешка а хьежай завода партком, кулгалхой. Белгалдаьд уж дlадахара де дезараш.

Кхоачашъе еза дешала программа санна тlаийцай краснамолотовцаша КПСС ЦК декабрьски (1983 ш.) Пленума решенеш а Ю. В. Андропова аьча выступлене текста тlара указанеш а.

Коллективо декхар тlаийцад — къахьегама овсарле планал 1,2 процент лакхъе, продукцега дlадоар 0,6 процент лохде. Шай декхар тоаме кхоачашдеш я хlанз коллектив.

Къамаьл де дош лу Грозненски кога гlирс беча фабрика заготовщицана М. Я. [illegible].

Вай парте боккхача мехкара гlулакх лерхl халкъо чlоагlа хотташ дола товараш дукхагlа кийчдара гlулакхах, аьлар цо. Къаьстта чlоагlа дига лоlам хулаш тlаийцар аз нака чlоагlа хоттача товарий ассортимент шерьяран цар дикал лакхъяран хьакъехьара доладa тlара моттиг. Из проблема ший балха юкъмоттиге лоаттаю тха партийни организаце. Партийни бюро а халкъа тlахьожама группа а член хилара тарра, со каст-каста хул цехий участкай балха гlулакхаш къестадеча дакъа лоацаш. Ала дезаш да, уж гlеххьа хана цар шоай болх дикка тоабаьб, аьнна. Цо коллективага йиш хилийтар баьрча хьайнцача тоашахо продукци арахецарей йоахарен 1983 шера план ханал хьалха кхоачашъе а кхаь шера тlадиса декхар кхезигде а.

Къахьегама овсарле лакхъяра задани кхоачашъяьй 111,2 процент. Кхозза кlезигьей зехьа дlаухийта хlа. Уж толамаш хьахиннад тха партийни организацена коллектива идейно - теоретически боарам лакхбара, тlадилача гlулакха цар хlара болхлочун бехктокхам айбара дакъе практически новкъостал а лоаттадеш парте Октябрьски районнии областнойи комитеташа хьалхашка латта декхараш кхоачашдара кхы а тlагlертагlа болх бар бахьан долаш.

Фабрика коллектива гlулакхаш тоадара дукхагlдолчун дакъе аьттув боалийташ хlама хилар кердача тайпара бригадаш вlашагlйохарех. Болхлой шоаш дlакхийттаб мел морально а материально а пайдане да бригади хьисапе болх вlаштlехьбаккхари къахьегамах алапи эцари.

Хьаьацаргьа вай тха бригада. Цунна нах тl[illegible] оаццаше а къахьегарах хьахур доккхагlа хиннад. Хlара болхло вlаши тара йола операцеш карарзае гlертаро продукци арахецилга алсамдаккха йиш хулийт. Хlаьта керттердар, сона хетачох, из да производство вlаштlехьйоаккхилга тоадеш, къахьегамий технологически дисциплина дикка чlоагlъенна, ОТК-е юхатоалйта дlатела продукци кlезигъенна юкъоре алапи дакхдена хилар.

Тхо болхлой, чlоагlа сатото еш да оахош арахеца кога гlирс даим цlадаркошта ма хеттара ца хилара. Из миттте нийслу производство вlаштlехьйоаккхачи тха чура кхоачамбоацараш кlезига доацандаь, балха юкъе прогрессивни методаш кlезига юкъеккхуладаь, балхаш кулгара дендаь. Цхьаболла болхлой шоашта дуденначох кхоачам хеташ сатийна Iеш ба. Дlадаьккхадац прогулаш елга, хlанз а дукха нийслу администраце пурамагlа нах балха ца бувлаш йола моттигаш.

Уж гlулакхаш кхоачашде дезаш хилеро дlадех партийни организаце, фабрика ерригача коллективо кхы а тlагlертагlа къахьега дезилга.

Цул кlезагlагlа доархlам болаш яц тха производствана квалифицированни кадраш кийчъяра проблема а. Уж Iомабелга тхоай низаца деш да оаха, хlаьта цо Iалашдац цар квалификаци хила безаче боараме хулга. Сона хоачох, кога гlирс бераш кийчбера проблема кхача областашта а хьалхашка латташ я. Цудухьа тхона ха хьатlаэттай, аьнна хетт, из гlулакх профтехобразоване системе гlолла чакхдаккхаре.

Къамаьл деш я А. М. Котельникова, Грозненски районе Октябрьски юкъерча школа хьехархо.

Парте областной комитета отчетни доклада тlа ира оттаьй кхуви йоагlача тlехьенна хьехами кхеташ балара проблема. Доклада тlа оттадаь из дош дувзалуш да укх деношка беррагача советски наха чlоагlа хьаштдолаш ювцача «Юкъарча дешарен профессиональни школана реформа яра керттера лостамаш» яхача КПСС ЦК проекта идеяшца. Къамаьл латт халкъа образовани дегlайоалаечара кердача этапех. Реформас шийдекхар лерхl школа боах айбар.

Тха школера яр сел йоккха педагогически коллектива яц, хlаьта а тхо гlерт дешархошта массе а оагlорахьара уж дегlабоагlаргбола хьалаш хьаде, общества боагlа членаш царех хьалкхеве. Ерригача дешара предметий кабинеташ хьаьий, хьехаш луча пайда ийбу технически средствах, гlойтара пособех, классал арахьара хьинаре болх бу.

Бакъда, тахан цох кхоачамбаь Iе йиш яц. Берашта боагlа кхетам луш хургболаш къахьегама коллективаша шоай членашта ю вlашин чlоагlъе, партийни, профсоюзни собранешка дезалаш берашта кхетам балара дешаш дувца, дезалан школанен гlона йолча советий балха гlулакхаш тоаде, вахаре а балха тlа а берашта ца доагlа хара гlулакхаш гойтараш юхатоха. Сона хетачох, парте райкомашка а исполкомашка хилча бакъахьа хургья школашкарча дийнахой комитеташта кулгалдара координаци еррйола центраш.

Советски наьха вахаре чlоагlъенна дlаяттай общества гlулакха хьега къа, хlара гражданий социальной нравственной дегlавена хилар хьахьожа керттера хlама да, иза ленински положени.

Школа партийни организаце, педагогически коллектив гlерт кагирхошта къахьегама кхетам балара гlулакх уж балхана нравственно - политически лоlам болаш хилийтара айхха дуьйна.

Лакхерча классашка дешаш бераша дешархой производственна бригадашка дикка лаьцар. Къахьегам саlоlамен лосерайна болх бар, трактор, автомобиль, комбайн е кхыйолча юртбоахама машина тlа болх бе Iомабалар. Боахамий кхашкарча балхашта дешархой юкъеоазар — уж ерригаш кагийча нахан механизатарех политехнически, къахьегаме кийчо ялара йола звеньяш.

Хlаьта укхаза а дукха дешаш хьадхашка уйтт. Тха цхьадолча дакъе аьттув боалий школашка юкъерча дешара-производственни комбинате къахьегама хьехам эца дешархой йиш йолаш хиларо. Бакъда, цу тайпара дешара - производственни комбинаташ республике 7 мара яц. Хlаьта фу де дезаш ба уш йоацараш? Массанена хоаш да масе хана яхар санна школашта лур списаниш яь техника хилар, царна эца запасной оттаалаш, доагормаьчин материалаш ца лоаттар. Хьежархой мел чlоагlа тохалой а хlая хургда цу хьалашка техникаца бозам хургболаш кхувшбоагlараш хьалхийбе. Республике алхха цхьайола дешархой бригадаш мара яц хозрасчетагlа болх беш.

Укх тертарча утт шера кхувш йоагlа тlехье общества кхед бахьан бехктокхам шийна дlатlаэца безаш хургья. Республика хьехархой из дика кхетадеш ба. Цар цlерагlа пурам да сона областной партийни конференцена тешам бала къола тlехье дийша, къахьегам безаш, социалистически Даьхен мутlахьа йолаши Октябра революциони карагlдаьнарош лораде кийча йолаши хьалхкиера шоай низ кхобергбоацаш хилара.

Дош лу Грозненски мехкдаьтта института доцента, партен къахьегамен ветеранийи республикански совета председатела В. И. [illegible].

КПСС обкомо, аьлар цо, парте ветеранашца КПСС ЦК хинача вlашагlкхетара хьакъехьа хьадда мероприятеш оттаьй. Тхо тоаш хиннад СССР 50 шу дизара химически заводе, «Красный молот» заводе, «Грозэнерго» объединене, Нохч-Гlалгlай гlишлоштъеча управлене, «Грознефть» объединене Грозненски ремонтно - механически заводе, кхычаьа ветеранашца фу болх бу хьожаш.

СССР 50 шу дизара химзаводе болх беш 489 пенсионер ва. Царех 64 парте ветеран, 465 коммунистически къахьегама ударник ва. 33 Сийлен улга гlа ваьккхав.

Завода партен къахьегамен ветеранаша хьинаре декъа лоац общественни организацей, массаза болх беча производственни совещаней балха юкъе. Дукха тlерие ю кагирхошта кхетам балара, шоай вlаьхий вахара опыт царна дlалара.

Дика ба аьнна белгалбаккха могаргболаш ба «Грозэнерго» предприятешка ветеранаша бу болх. Пайдане хlамаш дувца йиш я кхыча организацеех даьца а. Ю. В. Андропова ветеранашца хиннача вlашагlкхетаро хьахьенхар ветераний сийдола гварди вайнига чlоагlа лоархlаш хилар, цо кхы а айдир производственни, социальни, общественни вахара ерригача сферашка цар лоаца дакъе.

Парте ветеранийи гlулакхех дувцаш, вай даим тер кагдеш хила деза царна юкъе общественни вахара декъа лаца могаргдолаш шоаш бале а цу гlулакха юстара гlертараш а боага. Цхьаьна цар оалаш хьахоз: «Со вlаьхьеннав» е «Сона цох хьахургдар фуд?», аьле. Цу тайпара нах партийни организацешка лети хул шоаш хайра терхалбац, ...кхаш. Хетаргахьа, партен къахьегамен ветераний советаша царна йоагlаш йола воадамелдаь ерга аьнна хет.

Ветеранашта юкъе кlезига бац шоай могаш хиларна мотта дукха бада безараш а. Цар е йоагlа йоакхо еш а гlо деш а хила деза. Бакъда, вайнига хlанз а йолаш я уж тергал ца беш цар хьашташ ца доазоли хилар хьегойта факташ. Цу тайпара дар, хьоахадир цо, Заводской райисполкома балха практикана дийла.

Цул тlехьагlа, цо белгалдаьккхар, парте обкома парте ветераний республикански совета балха хьахар чlоагlа лоаш йолга. Тхоай беррига болх оаха чакхбоах, йоах оратора, парте обкома йоагlйоагlача отделашца дагадуълаш, цар новкъостал лоаттадеш. Цо тха хьинар совдоах. Дика хетар ветеранашца беча балха тlа бакъахьара, вlашца дог ховш, хьалхашкха латтача декхараш тlебеpзабаь болх бергбола хьалаш вай ерригача партийни организацешка хьадоре. Районашка, хlаьта нштта махьанцарча партийни организацешка партен къахьегамен ветераний советаш хьаьаро дlаболабаь болх чаккхбаккхаза бергбоц.

Дош лу З. У. [illegible] — Малгобекски районерча маьхьа завода маьхк йоттачо.

Йойна хlама да, хlанз халкъа эцаш дола товараш хьадохьа дегlаккхувлара йола комплексни программа кийчъеш йолга, аьлар цо. Халкъа эша эттара лоархlамегlа, дlаьнгlа дола товар — маьхк арахецаш йолча тха предприяте коллектив из декхар толаме кхоачашдара ший низ кхоачаш дар деш я.

Цудухьа хоза а хеташ, аз дlахойт областной партийни конференце дакъа лоацаш бераша тха коллективо продукци маьхкала яккхара пятилетка хьалхарча кхаь шера план ханал хьалха — 1983 шера 15 ноябре кхоачашьхьалга. Заданел совгlа аьй 800 тонн гаргга маьхкабулочни изделеш.

Завода коллективо доахача толамашта дакъе даккъа да тха бригада а. Тхоай заданеш толаме кхоачашъю оаха. Чlоагlа да бодхалтуш вай а. Ваьзарашка йолча Кьулбаседа-Хlирийчен Вуллановски маьхка завода социалистически кхь лелаярах дика толамаш даха вlаштlехьдаьнадац тха предприяте коллектива.

Даьха толамаш дале а коллективе хlанз а тlехьа долаш да кхоачамбоацараши дикка дисараш, къоастанза я дукха проблемаш. Тlа вlаштlехьдаьннадац арахеца продукци дикагlа хилийтара, из дукхагlа хьаяра, цуь ассортимент шеръяра тlехьарча торонех ма хетта биза пайда ийбе. Каст-каста нийслу централизованни хьисапе маьхк торгови сете дlахкахьийтара трафик телхаеш. Моттигаш нийслу цхьаболча тха болхлоша шийна тlабилла болх дика кхоачаш ца беш, маьхка-булочни изделеш хьаяра технологи телхаеш, мела лел лечкъоаш дар юкатохилга а. Дlадаьккхадац прогулаш елга, дукха балха зеза йоаш прогулаш ярах.

Уж а кхыдола а кхоачамбоацараш дlадахара къахьегамен производственни дисциплина тоае - езаш хилар тхона гуш да. Хьаацаргда вай укх тайпара масал. Арахеца продукци дика а йолаш, планови заданеш 110—115 процент кхоачашъю коммуниста М. Н. Евлоевас кулгалдеча сменас. Хlаьта Х. У. Яндиева керте латтача смена цхьатарчарча хьалашка болх беш але а дика йоаца продукци арахецаш, производственни къахьегамен дисциплина телхаеш моттигаш нийслу. Сона хетачох, къахьегам ма хетта дика вlаштlехьбаьккхача, дисциплинированность аййича, хlаьта керттердар болх дикагlа баре тlаккхувш хилча цхьатарре овсарле болаш къахьега йиш хургьяр цар.

Тха заводе йолаш я низ бола партийни организаци, Советий депутаташ, профсоюзни комсомольски активаш, ког гlортолга е йиш йола дика кадрови болхлой. Хlаьта а тха, коммунистий, хlанз а тlехьа вlаштlехьдаьнадац тхоашта тlехьа уж беха. Боагlача бесса пайда ийбац къахьегама коллективай боньонех дисциплина чlоагlъелга. Тхона хоалац цу лоархlамеча балха тlа парте горкома. КПСС обкома отраслевой отдела, республика кхачан промышленноста министерства оагlонгатъара деш дола хоадамболлаш йола новкъостал. Цхьабакъда, боагlача боарамагlа болх дlабахийтар тоадезга деррига а тхоай тайпа дац. Къаьстте чlоагlа тха болх юхатетт сменагlа хьабоагlа болхлой хьаккхувла тхона транспорт ца тоъаш хилари, кхтта тоъац тхона из бейдали материални производства лоархlамра а.

Цхьавахараш а ерга аз. Мел хазаьд, дийцад маьхк кхое, цун хьурмат де, яхаш. Из рулигьа хьакхоллача сона, болхлочоа, ца тоам хул, нака чlоагlа эшаш йола тха продукци хьейае па оазча хьекхайрах, дукхагlйолча хана из арахье дlакхуьсаш хиларах.

Вохх бера хьинар айеш дола программа, шоай дулха-цlийх гlулакх лоархlаш тlаийцар республика профсоюзни организацеша КПСС ЦК декабрьски (1983 ш.) Пленумеи СССР Лакхехьарча Совета сессеи решенеш, аьлар облсовпрофа председатела Г. Г. [illegible]. Велхоша, колхозхоша, инженерно - технически болхлоша безам а болаш дувцаш да шоашта хьалхашка латташ дола декхараш, пятилетка дукъагlа шера планаши тlаийца социалистически декхараши кхоачашдара эттара пайданегlа дола наьпъаши средствании къестенаш я.

Деррагача мехкашка масаш дека лоа советски халкъа, аьнна СССР Лакхехьарча Совета аь заладени раьзе болаш хьаллаьцай Нохч-Гlалгlайчен къахьегамхоша. Чlоагlа баркал оал парте Центральни Комитета, Советски правительствана машар хьалийтара дола гlулакх чlоагlа а деррагlа а дlакхуьхьаш хиларах, вай дечахьалкхен обороени ма чlоагlбара хаддаме боакхо еш хиларах.

Вахара идеологически социальни областе Центральна Комитето конструктивни гlулакхашна кхы тlа а чlоагlъаь йола юкъарча производства эффективность лакхъяр парде а лувцаш, Советски наьха вахара боарам дlахо а лакхбара йолча парте наьхьа хьалбуэ профсоюзий дакъ хоадамболча чулоацамца, цар лоархlам лакхбара керда кхоачамаш хьадел.

КПСС ЦК декабрьски (1983 ш.) Пленуме аьча Ю. В. Андропова выступлене текста тlа хьалхаеа оттадаьча декхараш дlадех профсоюзий организацешкара планагlа лаьрхlачул совгlа къахьегама овсарле лакхъяра, арахецача продукцега дlабода мах лохбара, оборудоване балха сменность айяра, продукцена поставкаш яра йола договорни декхараш ма хетта дика кхоачашдара къахьегама коллективай терхам тlебербаелга.

Хlанз «Хlара балха дийнахьа дисциплина тlехдиен хьадер дунагlен хилийта!» яхача деваагlа пятилетка заданеш толаме кхоачашъяра республико ларжача социалистически кхь тlаккетт керда хоадамболлаш йола де дезаш дараш, хlана аьлча дукхагlйола производственни коллективаша декхараш тlаийцад къахьегама овсарле лакхъяра шера план цхьа процент лакхъе, арахецача продукцега дlадодар 0,5 процент лохбе. «Автоспецоборудование» яхача опытно-экспериментальни машинашъеча завода болхлоша дlайолаьь инициатива хьал а лаьца «Красный молот», «Электроинструмент» заводий, «Промавтоматика» Iилман-производственни объединене, кхычар коллективаша доккхий социалистически декхараш тlаийцад.

Отчетни моьлагlа парте областной комитето кулгал а деш профсоюзий совета тlагlертта болх баьб парте XXVI съезде хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара — профсоюзни организацей активность лакхъяра, наьха йоакхо яр цар кхоачашдама дарг а доацаш дlаоттадара, производства йоакхо яр. Парте областной комитет тешаш я профсоюзаша беча балхах, цо новкъостал а деш дегlаккхийлар профсоюзий влияни, гlо дир ма могга дикагlа царга шоай функцеш кхоачашъяйтара. Цу цхьан хана тхона цlенхашта а боагlача хьисапе а тlахьожам лоаттабара гlулакха тlехьа доагlаш дар дlа а дехаш.

Цу юкъа профсоюзий массе а йолча звеньяшка юкъедае инициативаи а кайолаш а бола болхлой кlезига бац, уж производства балхах дика кхетаци юкъарча балха маьыкаш йолаши ба. Профсоюзий совето шийна могар даьд кадраш кийчъяра, цар творчески потенциалах бизза пайда эцара, профсоюзий отраслевая комитетий аппарата, предприятей профкомий балха стиль эргаьккха тоаяра, экономически социальни декхараш кхоачашдеча де дерlаlачунга тlакхе гlерташ доадамболаши гlулакхаш ма чакхдоатам уж хилийтара, профсоюзашта еннача боньонех ма могга дикагlа пайда ийбара тlагlертта а принципиальни а къовсам лоаттабара.

Профсоюзни организацей балха тlа цlенхаштара кхоачамбоацар ларгlа дезаш да коллективаш дегlаахара социальни планаш кхоачашъяра кхоачамболлаш тlахьожам ца лоаттабар. Къахьегама наьха йоакхо яр дlадалалу производствайра. Практике кlезига моттигаш нийсъенна къахьегама хьалаш тоадара йола шиь шера лаьрхlа боахама организацеш цхьана оттаьь йола комплексни планаш кхоачаш ца еш.

Чlоагlа терхам тlабахийта лаьнгlар делегатаьа Ачхой-Мартановски районе «Новосельский» совхоза болхлочо, партен къахьегамен ветерана Х. А. [illegible] даьча къамаьлга.

Со, Ачхой-Мартановски района ветераний совета член хилара тарра, аьлар цо, каст-каста нийслу тайп-тайпарча бахача нахаца вlашагlкхеттавала везаш, царна къамаьлаш де, цар дувцачунга ладугlа дезаш. Хоза, дог айдена балаш а болх беш а ба вай нах. Ншттача хана безам бале а беце а дагалох халкъа юкъа: «Тоатолга чура хий молача хана — дагабоха из духхуваш бола хьаст».

Чоалхане боацаш а атта а хиннабац Нохч-Гlалгlайчено, цун халкъо таханарча сийрдача вахарга кхоачаш хьабена никъ. Советски Iаьдала хьалхарча шерашка лоамарочуи халача вахара юкъедахна доладеннад дешаш «большевик», «ячейка», «колхоз», «рабфак», «коллективизаци», кердача вахара юхьигаш наха дlа а йоазийташ. Са ханарча наха, хlаьта укх зале уж кlезига а бац, дагадоагlа уж шераш. Лоаман боссе готтача оасилга тlара чубахаш хинна кlезига хаувуьям, эттара хьалхара колхозаш, тайшача балхах цlен саьн тlехьашкара юцлаш хинна топ, антисоветаш боабар, дика фанатизм — из деррига долаш дар. Бакъда, болаш бар тешам а, цхьокха тайпарча хьамахошта дlадакхха мега доацача ленински болгадолчох шеро йоацаш толаме хилар. Хlаьта тахан, эттара чlоагlагlа дагалаттачул а хьалха а аьнна бухь бахлам бlубеннен ше дегlаяра лелхалевашка йодаш я силлахь-йоакхача. Россе даим кхетаьча, хьана республика вай санна цхьатарра боьзо йола, шиь орден долаь Нохч-Гlалгlай Автономни Советски Социалистически Республика.

Таханара Нохч-Гlалгlайче — из кьулсаседа наьмназ йоккха промышленни а культурни а центр я, дукхача доаьхоех даькха халкъа боахам, самобытни культура а йолаш. Цун хlара толам — дунен хьалкхашта юкъерча ... арахье декъа совгlаташ а, республика бийракла тlара цхьаькхза, орден а, вай санна хlа къахьегамхой дегаш айдена къахьегам хилар а — из областной партийни организаце бераьтеча балхах хьахиннар.

Дог гlоздоаж хlара толамо. Дlадаха кхо шу — города а юрта а эзараш, ваьраш, болча къахьегамхоша оьча творчески балех, кирадьрех, маьхе а пайдане а долаш цар доладаьча гlулакхех йиза йола ха. Бакъда, отчетни доклада тlа нийса белгалдаь ма хиллара, балха тlехь вай хlанз а дукха кхоачамбоацараш да, вай хьалхашкахьа дlадахара новкъарлеваш еш йола къоастанза йола проблемаш я.

Дувца деза аьнна хет сона кхы а дисциплина хьакъехьа. Дагадоагlа сона, районе порядок оттае аьнна чlоагlагlа тlадийра тхоаш доладенна: цlенагlа чакхдаьлар, атта баха гlертараши советски законаш телхадераши дlаязбир. Бехктокхаме уж оаргболга царга дlахаийтар, массеха тунеядец сходашка вийцар. Цунах хьехинар а дика хилар — дукхагlа хилар совхозашкен предприятешкен болх беш бола нах, дика кlезигделар бахьан доацаш нах балхашта гlеравбувлари балха ахара тlехьабусаш хилари. Цхьабакъда, болх кlезига мелбалийтача, тlатаlар юхавзача цу саххьато тунеядцаш майрабьлар, шоай гlулакхаш леладе болабелар.

Хала хета а, бахаш ба вайна юкъе спекулянташ, корта болабу маларашт тlехдаьнна маларашт, йоахараш дувцараш, мотт беттараш. Цар, догlа дийдхачул тlехьагlа тlайоала йоархlаш санна, бlеха хьаж йоаржаю, зоаза цотт бетт, бlеха хlамаш леладу.

Вlарча а йиша а хьалоац аз дисциплинех порядоки чlоагlъяра тlехьара къовсам кхы а чlоагlагlа лоаттабе, массе а тайпара моастагlал леладераш массанена а гомлургболаш хьал оттаде деза, партийни комитеташа аьний йола доклада вывод. Цу тайпарча явленешта дуьхьала лоаттабеча юкъарча къовсамера тхоай моттиг нийсса къастае еза оаха. Доаккхагlарех долча нах а.

Даьшкарен новнощкарен чlоагlагlа хьадеха деза тlехьенна кхетам балара доагlар. Цхьаболча кагийча нахан цар даьшта-ноаноштен кlезига хlама хет производстве къахьега? Коммунизм хьалъеш хургволча йола дика нравственни лард йолла еза. Цунна хаддани а терхам беш а доал де деза. Догlо а маьо а из тоахаергйоацаш. Дерригача халкъага юкъайийта оттаьь школана реформа яра хьалъехьара КПСС ЦК проект — кагирхошта кхетам балара парте йоакхо еш хилар кердача тайпара байъдеш хlама. Предложеш йоалаиза аргйоацаш хетт сона къахьегама стаж йолча кагирхошта мара институтий наlараш хьаелларгйоацаш гlулакх вlаштlехьданнза, аьнна. Дувцаш дац кхетадеш ма хилара, дlамига болча хана дений декхарах тlехбаьиле дика кхеташ барий хьакъехьа.

— Сай къамаьла тlа терхам тlаоза безам ба са партийни комитетаца, советски органаша, общественни организацеша кхы а хьинарегlа къестаде деза идеологически балха цхьадолча дешашта, аьлар Нохч-Гlалгlай АССР Министрий Советерча пачхахьалкхен кхерамален Комитета председатела В. И. [illegible].

Дика дукха болх баьб областной партийни организаце, советски органаша законашка хьежжа культий болх дlанийсбеш. Общинашта регистраци яро торо хилийтай республикера сектантски группаш кlезигье. Вай догдоах культех йола законодательство нийса леларя непоилномий комиссеша хьинарегlа бокх бой, юрташте наьха меттала Iилма-атеистически пропаганда лелаяра боарам дlахо лакхбой диках тешаш бараш. Iадатийн шариlатеи нормех хlанз а наха кхетам телаш болча моашкара дика хьалхае лелаеш берашта тlехьара декхах тешараш юхабахарга, дика сектай балха кагирхой юкъеувлилга дlадаккхарга.

Хоаш да, малхбузен мехкашен тайп - тайпарча антисоветски централаш мел чlоагlа лоархlам беш леладу доахол арахьа ухача советски гражданашта моастагlал тlехь обработка елга. Вай Iилмана, техникана карагlдаьнарий хьалхьехьара къайлагlара дантам гулъелга, обороноспособность телхаелга, политически информаци, цу дакъе. Нохч-Гlалгlайче гlолла а, гулъелга. Советски наьха фийлал лакхъянза яргьац, контрпропаганда айе, вай идейни моастагlаша кlалгlоала лаладу гlулакхаш гучадаха деза.

Парте дlадехача лоархlамегlдарех цаl да моастагlчо кlалгlолла лелабеча тийшача балхах социалистически экономика лорар, промышленноста, транспорта, бувзам болх эффективни хулийтара Iалашдар.

Къахьегамен производственни дисциплина лоха хилар, технологически процессаш гlонха телхаяр, гlулакхаш тlарча наха тlахьожам ца лоаттабар бахьан долаш наха човаш хулаш, оборудовани болх бергбоацаш йохаеш, хьайбаш лазарех дойташ, юртбоахама продукташ телхаеш хиларах дола масалаш вай республике хlанз а кlезига дац.

Бакъда, отчетни хана промышленни комплекса боахамашка кlезигденнад тулламаш, авареш, цlераш ювлар. Кlезигдлу пачхахьалкхена деш йола зе а. Из иштта дlале а сагота доаццаш Iе цхьаннга а бахьан дац вай.

Партийни комитеташи административни органаши декхарийла я вайна дикка доккха материальни зе деш дола тlахьожам боацаш хилар, доал доацаш хилар дlаданихьара доагlар чlоагlагlа хьадеха. Хlаьта бокъонца из хьадекилга цхьайолча хана вай долаш дац.

Пачхахьалкхен кхерамален органий болхлой кхы а чlоагlагlа тlателlа къахьега, бахача нахацаре шоай бувзамаш шерде, республика боахамеи культура хьалъярен дешаш тlателlа кхоачашдара партийни комитеташта, предприятейи организацейн кулгалхошта новкъостал де чlоагlа лаьрхlа ба.

Республикана хьалхашка латта декхараш кхоачашдеча шоашкара доагlа дакъа лоац халкъа депутатий Советаша, аьлар НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела Х. Х. [illegible]. Парте XXVI съезда решенеш ларде а лувцаш, цар дlахо тоаю, эргайоал шоай балха формаши методаши. Цхьабакъда, цун боарам хlанз а бокъонца парте дlадехарашка хьежжа бац. Хlаьта, нагахьа санна, экономика, социальни культурни гlулакхаш, бахача наха эша гlулакхаш дара сфера дегlаккхувлара а наха кхетам балара а дешаш республике, отчетни доклада тlа лаьрхlа дийцача бесса, ма эшшара сиха ца къестадой, цу гlулакха цхьабола бехк тlабуж НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиумаи Министрий Советаи, моттигашкарча Советашта, цар исполкомашта. Хьаэацаргда вай, масала, юртбоахама производства доал делга хувцара дош. КПСС ЦК майски (1982 ш.) Пленума решенешка хьежжа, республике хьалйй республикански районнии агропромышленни объединенеш. Вlашагlъехкай цу объединеней советаш. Цхьабакъда, чlоагlъяла езаш йола юкъ сон гlаьхьеннай цар балха эффективности цунах хьакулараши хlанз а лоха да.

Дукха хlамаш да объединеней кулгалхоех тийша. Царна тlалатт геттара бехктокхаме декхараш, амма йоккхий я царна енна боньонаш а. Цар декхар да объединена чудоагlача боахамий, предприятей балха влияни РАПО аппаратага гlолла ‘ль ца Iеш. Поселковни юртийи Советашка гlолла а царна цхьана къахьегамхой Кхачан программа кхоачашъяра оарцагlбахар а. Цар декхар да боахамий ерригача категорешка, цу дакъе предприятейи организацейн гlонна долча боахамашна, хlаьта иштта граждакий шоай доалахьарча боахамашка а продукце производства алсамъяккхара цхьана къовсам лоаттабар.

Дукхьал юртийи поселковни Советашта тlалаттаж доъ декхар да юрта цхьанкха а хьайба доаца цlа ца хилийтар.

Дукха балхаш дайд республике хlанз даш а латт капитальни гlишлош хьалъяра дакъе. Цхьабакъда, дукха ха а шерагара-шерага хьахийцача средствах пайда эцара а дукха социально - культурни объекташ эксплуатаце дlаялара а планаш кхоачашъеш хьайоагlа. Шеко йоацаш да цу гlулакхах бола дикка бехк уж объекташ хьалъеш латтача территорена доал деча Советашта тlалатташ хилар.

Дукха гlулакхаш да вай де дезаш боахами культурен хьаьчара республика халкъа депутатий Лакхехьарча а моттигашкарча а Советий лоархlам лакхбара. Советий болх тоабара деший хьакъехьара партен правительствая решенеш тlагlерта чакхьяхара. Цу гlулакха пайда эца беза СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дара кийчо яра беча боккхача балхах. Дийза даргдоацаш хlама да, КПСС ЦК сонам тlа кертагlа ма даккхара, пачхахьалкхен Iаьдала лакхехьарча органа деча хоржамех халкъа депутатий Совета, ерригача пачхахьалкхен органий балхага хьажар делга.

КПСС ОБКОМЕИ РЕВИЗИОННИ КОМИССЕИ ОТЧЕТНИ ДОКЛАДЕХ ЙОЛА ПРЕНЕШ

Х1ьта са белгалдаьккха безам болаш цхьаъста х1аьа да, новкъост Юрий Владимирович Андропова КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленуме дальча къамаьлана юкъаенна йола проблема. Дуьнарда республикие советски закомаш чакхдоахилга 1алашдарна ц1енхаштта т1ахьожам лоаттабар. Бокъонца сенца д1аяха еза паччахьалихен, общественни боахамех, шийгарча г1уланхах ше к1аьхий хилара пайда ийбеш йола факташ. Ч1оаг1бе беза сага къахьегаман цо чукхухьачуни боарама лоаттабу т1ахьожам. Хетаргахьа, бакъахьа хургда цу дешага республика Лахкехьарча Совета а халкъа депутатий ерригача моттигашкарча Советий а сессешка хьежача.

Массанахьа а отта а даьчанхдаха деза, уж хьаьра кхьъе дакъа а ца лоацаш, общества х1амаех пайда ийбе а наха хьегача къьх баха а г1ертарашка х1ама ца кхачийтара т1адерзадаь г1улакхаш.

Моллаг1ча Совето шийна хьалдашка латта боахам хьабара, социально - культурни г1уланхий, коммунистически кхетамбалара хьакъехара декхараш толаме кхоачашдар дуккхача даькъе х1ара депутато шийй декхар бехктокхаме хеташ, инициативно, хьинаре кхоачашдеш хиларах, шийна еннача бокъонех пайда ийбарах тийша да.

Ерригача Совета а цуи органаша а шоай болх толаме барах бола къаьстта бехктокхам т1алатт депутаташтакоммунисташта, депутаташта боахамий а общественни а организацей кулгалхошта, советий партийни группашта. Цхьабакъда, практико хьахьох, ерригa партийни г1упнаш яц шоай болх бе ма беззара а лаьрх1а а беш.

Советашка хержача коммунистацкара дукхаг1а хьалеха деза парте горкомашеи райкомашеи, юкъьанцарча партийни организацеща. Дика т1ахьожам лоаттабе беза шоай депутатски декхараш цаъ кхоачаш мишта ду хьожаш.

Трибуна т1а ва С. С. Тушик — Шелковской районерча «Путь к коммунизму» яхача колхоза доакъар кийчдеча отряда механизатор.

Колхозе болх бе волавенна со школа йисташьнха воллашехьа, х1ьта ер вораlлаг1а шу да со доакъар кийчдеш йолча механизировании отряде вола, йоах цо. Дика 1омаьлий аз производство, х1ьта дика йола сона тхоай резерваш а. 1975 шера денз цхьан нардах болх беш а тха механизировании отряд. Лоткъадергдац аз, к1елига нийсъеннац халонйш а. Колхоза правлене шер-шера ду тхоца договор, хозрасчетни задании лу. Цо йиш хулийт аьла хьунакъам 37 центнергара 90 центнерга кхоачаш лакхбе. Дахача шера 4100 тонн кийчъаьяр оаха йол, 2150 тонн 1алашъаьяр сенаж. Лахкъеннай кийчдеча доакъара дикал, цунга д1ададар 40 процент лохденнад.

Коллективни подряд юкъейоалайча г1оне дукха лакхъеннай къахьегама дисциплина, д1адаьннад прогулаш елгеи нах балха т1ехьабусилгеи. Социалистически яхьа итогаш еш отряда совето, партийни организаце терваду производственни хьокхамаш меттел, отряде колхоза х1ара члено общественни вахара юкъе лоаца дакъа, быте цо леладу г1уланхаш.

Тхо ч1оаг1а тийшад бригадни подряд дика хиларах, цудухьа оаха лерх1 из форма юртбоахама производства дерригача доакъошка юкъейхьа еза аьнна.

Бакъахьа хургдар, йиш ма хулла сихаг1а, хабараг1а а доацаш, г1улакхашца, тха партнерий — «Сельхозтехника», «Сельхозхиме», кхыча отделеней балхахой балха мах кхашна, фермашка беча балхах хьахиннарашка хьекжа белга в1аштlехьдоаккхаре. Цу г1улакха бойкхача доарх1аме и агропромышлени объединени.

Сона хетачох, министерствай, ведомствай, парте обкома балхахой а дукхаг1а аха беза тхо долча, т1ахьожам лоаттабеи моллаг1а дола дешаш бюро уттаде кийчдарен кха да 1еш, новкъосталаи хьалха латта опыт юкъейоалаяреи.

Ч1оаг1а раьза хина т1айдар тха мехотряда коллективо КПСС ЦК декабрьски (1983 ш.) Пленума решенеш. Тхоай керттера декхар лерх1 оаха кхы а дикаг1а, оксареr1а болх бар. Оаха дош лу карарча шера 7000 тонн йол, 4000 тонн сенаж кийчъе, цо бокъонца 1алашдергда деррига общественни хьайбаш доакъорца.

Къамаьл ду КПСС Надтеречни райкома хьалхарча секретара Г. Г. Махаурe.

Республика даьхача толамех, аьлар цо, белгалъара дакъа доал Надтеречни райкома къахьегамхой а. Промышленноста, транспорта, г1ишлошьяра а г1уланх дара сфера а ерригa предприятеш дика доархlаьй декхарех. Шура, тха, фуаш, баьцадаараш 1алашдара кхаь шера планаш кхоачашъяьй. Д1адахача шо-

рапа кийсдича 4 эзар дукхаг1а да хьайбаш эггара хьалха 105 1аьхарг хиннаб 100 кийна т1ехьа. Ерригсоюзни а республикански а социалистически яхьа хьокхамех тха балха лакхара мах баьб. Цо а кхи доккхаг1ча декхарийла ду тхо.

Балха итогий анализо хьагойт, тха цхьадца кхоачамбоацараш а дашханза дешаш а хилар. Иштта, «Минеральный», «Горагорский», «Кругловский», кхыча совхозаша д1ачуденнача доахана дозал 250 килограммал лакхаг1а хиннадац. «Гвардейский» совхозерча Х. Насуханова бригада д1ачулуча доахана дозал 300 а дукхаг1а а килограммига кхаьча долаше. Цу совхоза соахка дехкад 480 килограмм дозал дола 3600 бежан.

Цхьабакъда, цхьадолча боахамашка хила доагг1ача тайпара лелац динаг1йолча опытах пайда эцар, оаха б1арчча хьат1а а эц динала хьокхамаш оксарле дег1аахар лохара хиларах, къахьегама производительность дег1аахар мела леларах, продукце шийг мах лакха хиларах тхоашта критика еш аьнар.

Деррига уж дешаш иштта к1оарга ма1ан а деш дийцар районни партконференце а, цига белгалдаьлад производства эффективность лакхъярен 1984 шера, б1арчча XI пятилетка декхараш шеко йоацаш кхоачашдарен к1аьгга наьнъаши средствашп. Карарча хана парте райкома, юкъьанцарча парторганизацеша кийчъай района дерригача боахамашка коллективни подряд шерра юкъейоаларa къаьстта план, из кхоачашъяра х1анале к1езига х1ама а даьдац.

Дииза даргдоацар ду, 1кдман лардаш йола селюборсташ караерзаяра, культурни кхиара, индустриальни технологи юкъейоаларa.

Уж дешаш доаххаш, тхона нийслу республиканский министерствашкара, ведомствашкара г1о эшаш йола ц1енхаштара проблемаш «Чеченингушвино» объединене кулгалдар лохарча боарам т1а хиларо, материально - технически 1алашо во хиларо районе комсаш лелаяр дег1акхулар юхататт. Нийса яьча критика боагг1ача тайпара терхам бац объединене кулгалхоша А. М. Конева, Г. С. Маркова.

Тха 15 эзар гектар совг1а хий дехка лаьтташ да. Бакъда, х1ара шера царех 5 эзар гектар дараш мара хица 1алацдац. Юхедисача даькъ т1ара хий диллара сеть ехай. Цу деша хьекъехьа цкъа баь ца 1еш хоам баьб оаха хий боахама министерствага а республика Министрий Советага а. Цхьабакъда, г1уланх тоадара х1анзалца х1ама даьдац.

Республика перспективни отрасль, доклада т1а ма аллаpа, люцерна ги кхадар я. Укх шера района совхозий паччахьалхенга 845 тонн из мах бола ги доха дезаргда. Отталь программа кхоачашъе дагахьа де деш д1адаьнна дешд да. Цхьабакъда, нерда г1улакх д1адоладеча хулача тайпара практически опыт к1езига хилар гуш да. Хилазза даргдоацаш лерх1 оаха кадраш кийчъярен люцерна ги леладара дикаг1йола приемаш 1омалрен массазара школа хьеллар.

Х1анз районе шерра боаржабеш ба СССР Лахкехьарча Совете хургдолча хоржамашта даха ма доагг1ара накъадахара бокхха болх. Дукхача коллективаша декхараш т1аийцад — хоржамаш хулача дене квартальни планаш кхоачашъе. Наха къахьег дикка дог айденна болаш, лакхара бехктокхам болчеи кхоачамбоацаранца барт ца бечеи хьале.

Художественни интеллигенце республика общественни вахаро дакъа лацара дешашта хетадир цуй къамаьл НГ1АССР лздархой Союза правлене председателa Р. С. Ахматовас. Дог раьза а долеш белгалде безам боаг1а, аьлар цо, отчетни хан-юкъа вай литературе а искусстве а республике хулача социально-экономически процессий к1оаргаг1а уйла еш йола тенденцеш белгалъьлар, Нохч-Г1алг1айчен къахьегамхой г1улакхашка а толамашка а хьинареr1а дакъа лаца г1ертар. Цудухьа, даьчун боаг1а мах беш, эггара хьалха уйла т1аяхийта еза х1ансарча хана творчески процесса юкъера кхоачамбоацараш д1ададара.

Юххьанца литературах. Хала а хеташ дувца дезаш да, халкъа кхелаш шерра хьахьокха турпалаш бола, масал эца мег1аргдолаш йола произведенеш кхоачамболлаш йоацилга. Республика 1здархоша, къаьстта из доаг1а прозаикашта, майрра караерзаш х1ансарча хана тема, таханарча дено хьалхашка уттаеча чоалханерча проблемаех дика лоархlабац. Исторически тема йоацхаш, цар х1ана а мелал гойт нохчийн г1алг1айн арсацарча, кхыча хьалнашцарча доттаг1ала й1аьхха процесс. Сийлахь - йоккхача Октябре кота́ло бахьан эрсий пролетариата а лоаман къача наха а лоаттабьча къовсама арг1анара этапаш. Советски 1ьдал ч1оаг1дар санна йола боккхача боарамера проблемаш къовстача. Яккха бехкало а йоацаш к1езига хьакхоло вай заманхоех йола очеркаш, публицистически статьяш.

Д1ахьажал зала чу. Мел дика нах — шоай г1уллакх

г1орбаьча говзанчаш ба — коммунистий форуме даьъа боацаш: Ведерников Николай, Хаджиев Шамсудин, Умалатова Саии, Кортоева 1абидат, Кодзоев Бахьаудин. Цар массане а вай республика сий совдоах. Цкъаза хеталу — ванаг1а вай б1арга са лаьг1далар, х1ама вог1 хазар да-те е цу тайпарча наьха кхелашна цхьанкха чам боацаш хилар да-те вай царех иштта к1езига яздела? Каст-каста х1ансарча хана темаг1а яздац «Аргун», «Лоаман 1уйре» яхача вай альманахаш.

Вай цкъа дийца 1иийдац вай литература ремесленнечество яхар сана долча лазарах. Цхьабакъда, таханарча литература боарамо юха а юха а дувцийт вайга уж дешаш. Вай книжкаш дешачунга шекбоаха художественни дикал йола книжкаш кхачар яздархой бехк хинна ца 1еш, критикийи литературоведийи бехк а ба...

Художественни кхолламега дика лер йитара керттера метод, белгалдаьккхад ЦК июньски Пленума, хила еза хьинарера, дог лазаш, терхам беш йола а, цуnца цхьана идейно хийра йолча а, профессионально эсала йолча а произведенеща барта йоаца марксистско - ленински критика.

Цу тайпарча лакхарча д1адекарашка хьежжа критикий а литературоведий а балха т1ара ц1енхаштта кхоачамбоацараш белгалдаха дезаш да вай тахан. Эггара хьалха къамаьл да, проблематика к1оаргал а бокха лоархlам а болаш дола, х1ансарча литературни процесса деррига чу а лоацаш даь тохнамаш ца хиларах. Цхьаболча авторий книжкаш т1а идейно-политически г1алаташ нийслу. Кепайоазон т1а араоьла статьяш рецензеш каст-каста описательни я, нийслуш да, 1дман аргументаци дукха цитаташ юкъехкуалра хувцар. Х1ьта бакъхьара анализ — субъективизмаца.

Дукха кхоачамбоацараш да к1аьз а вай театрий а филармоне а балха т1а. Яшхаза юс репертуара проблема, из хьахул, нийслуча тайпара, керттерча режиссерашта лоаш хиларга хьежжа.

Овлангара хувцар д1адех театрерча переводчески балхо а. Дукхаг1ча даькъе из болх лу къаьстта болча к1езиг1ча наха, цул совг1а — профессионалаш боацарашта.

К1езига дац дашханза дешаш вай художникий а. Царех дукхачар дика болх бу, хьакхолл говза полотнаш. Бакъда, ерригаш х1ана яц аьнна произведенеш на йоваш юс. Художникий Союза наггахьа мара хьаяц республика районашка. юкъарчал доацаш промышленни предприятеша, дешара заведенешка д1а-юха лела выставкаш.

Дег чура къовбаьлеш т1айдар тха коллективо КПСС ЦК декабрьски (1983 ш.) Пленума решенеш, — аьлар, Нохч-Г1алг1ай г1ишлон управлене спецСМУ-10 монтажника М.-Б. Г. Султыгова. Цар т1а белгалдаьккхадар, капитальни г1ишлош хьалъечa къовсталнза проблемаш хилар, царех керттера ер я вашахьа моцносташ балха юкъа ца йоалаяр, объекташ хьал ца яр.

Къахьегамхой юкъарча собране дийцар болх товбара наьнъех, торонех, къаьстта, дикача хьале йоаца дисциплина ч1оаг1ьярах.

Цхьаболча болхлошта, къьметтел юкъерча звенон кулгалхошта а, шоаш 15 — 20 минута балха т1ехьабисарах в1алла дош а хетац. Лертт1а пайда эцац транспортах, механизмех. Г1ишлон объекташка порядок хилийтара т1ехьа лоаттабеча къовсама юкъе лоархlаме моттиг д1алаьцар цу собране.

Практика а хинка д1ададар, партийни организацe хал1ьа т1ахьожама группаца цхьана х1ара бетта участкашарча къахьегама а производственни а дисциплина мшттай тахнар, юкъерча звенон кулгалхошкара лертт1а болх бар ц1енхашттаг1а хьадехар. Дисциплина толхаьцхьа моттиг йисац теркал ца еш. Социалистически яхьа итогаш еш лоархlаме хьокхам санна теркаме эц къахьегамен производственни дисциплина хьал.

Юкъерча звенон кадрай шоай балха моттиге порядок хилийтарах бола бехктокхам к1ебара дика школа хиннай боахама кулгалхоша йийлача партийни собранешка, партбюро заседанешка еча отчетех яр. Иштта, партбюрос ладийг1ар коммунистага керттерча механикага П. И. Мучникага, цо болхлой къахьегам лертт1а в1ашт1ехьа ца баккхарах, механизаци лакхъеча, дисциплина ч1оаг1ъеча де дезар ца дарах из безам беш бар коммунисташ.

Ц1енхаштта а боаг1аш бола а мах бир коммунистий участкай кулгалхой Л. И. Узарова, У. А. Гакаева балха г1уданхий, цар ледарлонаш гойтар производственни, кхетамбалара балха т1а. Цу къамаьлах хьахиннар каста хоадедар коллективна производственни хьокхамашца.

психологически климат тоадарца. Балха ха зехье йоаяр, прогулаш к1езалъелар. СпецСМУ-10 коллектий Нохч-Г1алг1ай г1ишлон управлене подразделенешта юкъе дикделарe хулуа д1аяттар.

Х1ьта, тха балха т1а дукха кхоачамбоацараш а да, уж д1адахара бе беза болх шортта ба. Коллектива магизар пятилетка хьалхарча шерашка дииза дисараш юхаметтаоттаде. рентабельни болх в1ашт1ехьбаккха. Алхха 1983 шера хинна зе 150 эзар сомага д1ахоачаш да. Объекташка производствана кулгалдара боарам лоха хиларах дукха балха ха йоаю, лоха я хьабеча балха дикал.

— Веденски партийни организаце делегаташа, — аьлар «Прогресс» совхоза трактористас М. Муслимовс, — сона т1адилад конференцега д1аала: болхлоша, колхозхоша, г1улакхерча наха т1ехдика нъахьегарах 1981—1982 шерашка яьча итогех района Ерригроссийски а Ерригсоюзни а социалистически яхье котало яьнкхай, ханал хьалха массе хьокхамех пятилетка кхоаг1ча шера социалистически декхараш кхоачашдаьд.

Цхьабакъда, хано д1а ма дехха дика д1абодаш болх, цудухьа йоаг1аш критика йир доклада т1а лоаман районашта хьайбаш леладар дег1анхуалача кхоачамбоацараш хиларах. Т1аккха тоорнаш к1езига а йоацаш йолаш я. Царех цаl да дисциплина ч1оаг1ьяр. Хьайбеш леладара болх беча коммунисташкаре, кулгалхошкара, специалисташкара д1адехар лакхдаро аьттув хилийтар цу даькъера хьал тоаде.

Ахма тхона тхоашта къовсталургдоаца проблемаш а я. Ховш да, дика доакъар хилърга хьежжа мара хьайбай продуктивность лакхлургйоацилга. 1981 шера денз районе д1ахьош да лоамашкарча покиштен даьг1енаштен лертт1а йоакхо яра балхаш. Опыто хьахьох хьалаьца нихь нийса хилар. Из болх овлангара тоабьча моттигашка хьувкъам 6-зза дукхаг1а ба, укхаза х1ара гентара т1ара 60 центнерал совг1а йоаьвенна йол чуий цай. Т1аккха цхьадолча даькъе буц кхы т1а д1а а юаш, балхаш даьча моттигашка х1ара гентара т1ара хьувкъам 30—35 центнер ба. Цхьабакъда, из проблема йоагг1ача бесса хьаллацанзар юртбоахама министерствас, НГ1АССР Министрий Совето, КПСС обкома юрта боахама отдело.

Тхона тоъац лаьрхх1а техника, ги, удобренеш. Къовсталеш дац наьгъаш дахнарна, лоаман юрташта электрификаци ярна дувзаденна дешаш. Из проблема тахха а техха, г1о дар дех саха.

Шоллаг1ар — боашт1ара соний 1аламаш дег1ахувлар. Из районе сомаш дукхаг1а гулбара кхы цхьакха а торо я. Районерча бахархоша х1ара шера хьунг1ара гул а беш, паччахьалхенга 2—3 эзар тонн сомаш бохк. Цу хьакъехьа т1айийцар Нохч-Г1алг1ай АССР Министрий Совета лаьрхх1а бола соцам, цу т1а лаьрх1ад алхха тха совхозо, ер пятилетка чаккйоалаш босений лаьттий 550 гектара т1а сомий бешамаш кха еза, аьнна. Бакъда, из соцам кхоачашбара хьакъехьа балхаш д1адоладе тха йиш яц тхога «Чечингиплодоовощхоз» объединене кийчъе еза проекташ, рекомендацеш х1анз а ца хиларах.

Старогрозненски УБР бурув деттачо А. И. Бураковс хоам бир, д1адахача кхаь шера старогрозненцаша планал совг1а 4,5 эзар метр гаргга бурув тохарах. Чудахача бурув цхьан метрга д1ададар 0,1 процент лохденнад. Бурув теха даьннад 45 скважинана. гучадаьннача мехкдаьтта запасаш соьлхара план кхоачашъяьй.

Лакхъеннай къахьегамен технологически дисциплина. Духхьал чакхдаьннача 1983 шера шоаш к1езигъеннай нарушенеш яь моттигаш, практически ц1емденна д1адаьннад балха аха т1ехьабисар.

Оратора дагадоьхийтар, ч1оагг1а лоархlаме да кердача шера хьалхарча деношка деза старт дика, аьлар, д1ахо йодача хана болх кхы а хьинареr1а бе дог делаш хилар аьнна дола Ю. В. Андропова дешаш. Бакъча балха цу позицеш т1ара анализ еш, йоах А. И. Бураковс, тхо ала дезаш да, тха балхана кхоачамбоацараш к1езига хинна ца хилар, производствана юкъе ца йоалаеш йиса резерваш хилар. Хьаьцаргда вай, масала, бурув тохара ходаьльча хенах пайда эцара дош. Хеталургдолаш да хьокхамаш тоалу аьнна, цхьабакъда бурув тохара процессага д1адода календарни хана алхха цхьа дакъа, х1ьта вож — г1ояша йолча операцешка.

Партийни конференца хилалехьа хьалхаг1а коллективе дагадаьлар тхо, малаг1ча кхоачашдергья вай КПСС ЦК декабрьски Пленума решенеш, цо хьалхашка оттадаь къахьегама овсаре 1 процент лакхъярен

продукцега д1ададар планаг1а лаьрх1ачул совг1а 0,5 процентал к1езигаг1а доацаш лохдарен хьакъехьара хаьдда дола декхар, яхача деша. Цо йиш хулийтаргъя тха кхы а шерда 325 метр бурув тоха, 70 эзар сом кходе. Массанена а хеташ хиннар цаl дар — къахьегам в1ашт1ехьбаккхарен цунах мах теларен коллективни форманаш т1аг1ертта юкъехкувлар. Шено йоацаш да боахама расчете яьхача бригадашка къахьегама оксарле ч1оаг1а лакхлуш хилар, лакхаг1а хул деррига къыдола техника-экономически хьокхамаш, долче, дукхаг1а детт бурув.

Йоккхача к1оаргаленашка кхачара хиланза яргьяц кхы а дукхаг1а ниа бола, ч1оаг1аг1а йола оборудовани. Из дош къоастадеча тхоашта дикаг1а новкъостал хидарга догдоахаш да тхо «Грознефть» объединене кулгалхой оаг1оpахьара.

ВЛКСМ обкома хьалхарча секретара Г. Х. Элмурзаевс аьлар:

— Отчетни юкъа республика комсомольски организацешта, ВЛКСМ обкома даим хоалоpа областной партийни организацеша, КПСС обкомо, цун бюро шоай еш йола йоакхох кулгалдеделга.

Комсомольски организацей балхах дола дукхха дешаш хан-хаттахьа дийцад КПСС дукхача горкомий райкомийн пленумашкен бюрон. Комсомолана партийни кулгалдара пайда ийбаьб, КПСС обкома, горкомий, райкомий секретараша комсомола комитетий пленумашка дакъа лацар, комсомольски организацешка болх бе къоша коммунисташ хьежабар санна йолча, хано техкача формаех.

Партийни комитеташ дукхаг1а даьсуьяа йоаленнай комсомольски органаш цхьана решенеш т1аийяра, традици а хинна д1аяттад партийни комитетий секретараш комсомольски балхахоща, студентий активаца в1ашаг1беттабалар.

Цу дерригие йиш хилийтай комсомольски организацей болх к1езиг-дукха тоабе, эггара лоархlамег1а дола халнъбоахама а социальни а декхараш кхеста а ра комсомола лоархlам лакхбе.

КПСС обкомо, республика партийни организацеша шоай еча йоанхонна эюп а луш, Даьхе кердача ударни, къахьегама г1улакхаща, общественни болх хьинаре барца г1аданка г1ерт комсомолаши кагирхойа.

«Цхьайттаг1ча пятилеткана — къонабарий ударна къахьегам, знанеш, инициатива, творчество!» яхача денал дарий девизо балха эффективности дикали лакхъяра яхь йоаржаьрий муг1аршта юкъеоалаьяье 120 эзар совг1а з1амига саги йо1и. Царех х1ара яхлаг1чо хьайиллай х1аман кхом беш йола шийн счет, х1ьта коммунистически къахьегама ударник яха сий дола ц1и а лелаю. 662 саг ва ший тамаг1а а долаш е дикала комсомольски тешам а болаш болх беш. XI пятилетка планаши социалистически декхараш кхоачашдара болабеннача къовсама юкъе дакъа лоацаш ва 11220 къона къахьегамхо, 959 комсомольско-кагирхой коллективах 250-не ханал хьалха кхоачашъьяй пятилетка хьалхарча кхаь шера планаш.

Экономически социальни дег1аахара декхараш идейно-кхетамбалара проблемаца айхха бувзам болаш къестаду парте, аьлар къамаьл даьчо.

Комсомола комитеташа, ВЛКСМ обкомо а т1ехьа планови хьокхамашка кхачаг1ерташ, дишдолайт шоай х1ара з1амига саг теркалее везаш хилар.

Дукхача моттигашка терпал ца деш дут комсомольски организацеша кагирхой къахьегама, дешара, быта, салейра лоархlаме дешаш.

Комсомольцаша, кагийча наха, мехкараша ч1оаг1а раьза а болаш 1омаю КПСС ЦК декабрьски (1983 ш.) Пленума, иттаздаг1а хержача СССР Лахкехьарча Совете к1еслаг1ча сессе решенеш. Къаьстта цар терхам т1аэзар КПСС ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова выступлене тексто.

Къоначa коммунизм хьалъерашa ерригa а йиза а хьаллоац нохк экономически а социально а дег1абоалабеча керда толамаш даха, советски наьха вахара хьал тоаде, дерригача дунен машари халкъий кхерамален бахьан къовсам лоаттабе лаьрх1а парте д1ахьош йола нийса курс.

Юкъара г1улакх ч1оаг1а тоадара т1адерзадаь дар «Грозненский молочный» яхача совхоза доярка М. А. Айгумовс даь къамаьл.

Хьайбаш леладара комплексе, йоахар цо, юртбоахама производстве моллаг1ча кхыча участкечул ч1оаг1а теркалье еза технологи. Миччa бесса толхаьа ден распорядок толлахр, доакъар дуалагга а из кийчдела к1езига даьнха а т1ехьадаккхар ч1оаг1а 1атк продукцена. Цудухьа да т1ехьарча хана совхозе къахьегама а производственни а дисципли-

на телхаяра духьаьара къовсам ч1оаг1бар. На боккхазза лоархlаме хилар производства эффективность лакхъяра. Совхозо толаме кхоачашъяьй паччахьалхенга дулх, шура йоххара планаш. 1982 шерадца кийсдича дикка дукхаг1а лъяккхай из продукци.

Юкъара толамаш доахача доккха дакъа лаьцад аз доярка йолаш болх беча шурий комплексо. Яьнкха малови шура практически шоза алсамъяннай поселенце 1983 шера.

Чакхдаьнна шу ч1оаг1а лоарх1аме хилар совхоза хьайбаш леладерашта. Дукхача хана хьайбай продукци паччахьалхенга йоххара планаш кхоачаш ца еш хьера коллектив. Боккха болх бир совхоза партийни организаце г1улакх тоадара, ч1оаг1а теркалде аьлар хьайбаш леладерашта эзараш. Х1ьта из бахьан долаш хьанар айделар болхлой. Нагахьа санна 1982 шера совхозо паччахьалхенга 835 тонн дулхи 5428 тонн шурен ехка хиннаяле, чакхдаьнначa шера декха дулх 1222 тонн дар, х1ьта шура — 6002 тонн.

Со хьайбаш леладеча болх беш йола дукха ха я, цудухьа дика хов сона оахаш даьр КПСС ЦК майски (1982 ш.) Пленумо д1адехараш кхоачашдаргахьа балкха хьалхара г1а мара ца хилар. Тха декхар да хьайбай продуктивность лакхъяр. Цу г1улакха г1о эш тхона РАПО оаг1оpахьара.

Ч1оаг1а д1аьхденнад шурий комплексе цунна реконструкци яра балхаш. Цунна бехке бараш ба «Победински» яхача ПМК, «Сельхозтехника» МРО кулгалхой. Геттара шортига ду цу организацеша соахкие а йистедаьнна хила дезаш долча хьайбашкаладерий ц1енна отделна яра балхаш.

Со НГ1АССР Лахкехьарча Совета депутат хиларег1а со йолча каст-каста ух са нешаш, соца бола беш бола новкъостий духь-духьача дешай хьакъехьа къамаьлаш де. Дукхаг1ча даьнъе тха боахам дег1абоалабарах, поселок тоарах дола дешаш хул уж. Наха ха лои доакъара база дег1а мишта йоалаергья. Ала йиш яц, цу деша уйла яц аьнна. Цхьабакъда, бахийта боагг1ача тайпара терхам т1абахийтабац цунна. Масала, «Сельхозхимие» объединени декхарийла хинна яр 1ан замаг1а, октябрь бетта денз, доакъара культураш юврг1олча кхашка х1ара гектара 100 тонн йолаш органа йилла. Амма «Сельхозхимерча» новкъосташа из г1улакх д1адоладьдац х1анз а. Оаха тхоай кизашна д1аардихьад 20 эзар тонн шира кхо.

Х1анз вай массане терхам т1аозаш дола х1ама да КПСС ЦК декабрьски (1983 ш.) Пленума решенеш, Ю. В. Андропова выступлене текста т1а белгалдаьха декхараш. Оаха де лерх1аш дола х1ама да карарча шера паччахьалхенга планал совг1а 110 тонн шурен 30 тонн дулха дохкар, дерригача хьокхамий планаш кхоачашъяр.

Къамаьл де дош лу «Пищемаш» яхача аргунски завода токарий бригадира К. Б. Осмаевас.

КПСС ЦК декабрьски Пленуме Ю. В. Андропова ьььча выступлене текста эггара хьалхарча муг1арга дена т1ехьарчунга кхаччаца ч1оагг1а терхам т1аозаш дег чу юхаш я, йоах цо. Сона хеталу Юрий Владимирович тха заводе а хинна, болхлоща къамаьл а даь, тхона дагалатташ йола проблемаш дог цхьалха, къаьстеннийсен йийца а йийца д1авахача санна. Тхоай предприятех арга аз. Нагахьа санна хьалха д1аяхача хана планаш кхоачаш ца ярах, кадраш балхара д1аухаш хиларах, производственни дисциплина телхаярах коллективна цкъа санна дукхаза а критика еш хиннаяле а 1983 шу тхона хилар ч1оагг1а хувцам хинна дола шу. Оаха деррига технико-экономически хьокхамий планаш толаме кхоачашйир, цу даькъе къахьегама овсарлен яр а. Тоаенна продукце дикал. Эргадаьна тоалуш гатт къахьегам в1аштlехьбаккхар. Д1абьринаб кхом баран хьурмат дараш т1ехьара къовсам.

Дегаш айденна, шоай ниеех б1убенна болаш къахьегаш ба завода болхлой, ч1оагг1а хьаштдолаш ба дикаг1а, оксарег1а бола бе. кхоачамбоацараш хьадда д1адаха.

Хьаьцаргъ вай, со керте латта бригада. Цаl йолча нардаг1а болх а беш, бола 1оманьй дикаг1болча станочникий опыт, х1ьта ч1оагг1а закхъьй къахьегама овсарде. Бригаде беррига членаша смежни говзалаш 1омаьй. Балха хана учет ч1оаг1а лелаю. Из бахьан долаш болх бара х1ара дийнахьара норма 150 процентага кхоачаю. Бригадо ханал хьалха кхоачашъяьй д1адахача шера задани. Х1анз тха календарна т1а — 1984 шера март. Вахара нах д1абувлац тха, ц1еньдь д1адаьккхад къахьегама дисциплина телхаелга.

КПСС ЦК декабрьски Пленумо д1адехарашка хьежжа завода партийни организаце х1анз коллективна ни-

заш т1адерзаду караг1аьнна г1уланхаш д1ач1оаг1дара. ЦК Пленума итогаш а йийца, тха бригадо декхараш т1аийнад — планаг1а лаьрх1ачул цхьа процент дукхаг1а къахьегама овсарде лакхъе, продукцега д1ададар 0,5 процент к1езигде. Цу тайпара декхараш т1айийнад завода ерригача коллективо а. Соахка хиннача цуна кийсдича халкъа эша товараш 20,5 процент дукхаг1а арахена а лаьрх1ад. Партийни организаце ч1оаг1а т1ахьожам лоаттабу уж мероприятеш кхоачашъяра, х1ьта кердача шера х1ара дийнахьа заводо план кхоачашъярга а кхоачадаьд г1улакх. Нагахьа санна г1улакх иштта д1ахо а доде штурмовщина, ритмични боацаш болх белга ц1ендаь д1адоаккарга оаха, х1ьта продукце дикал кхы а ч1оаг1аг1а лакхъе в1ашт1ехьа а даргда.

Цхьакха х1ама ала безам ба са. Аргун — къона город. Дег1айоаг1а цун промышленность. Цхьабакъда, город дег1аярал т1ехьадусаш да из тоаелга. НГ1АССР Министрий Совето цу деша хьакъехьа 1981 шера лаьрх1а решени яьй. Бакъда, т1ахьокам ледара хилар бахьан долаш из кхоачашъелга во лел. Городе х1ансарча хана дарбан учреждени хьелла еза ха хьат1аьттай мотт сона. Къахьегамхой социально-бытовой эшарий дукхаг1а терко яро, балхара нах д1абуьлара проблема д1айовних, торо хулийт производство кхы а сихаг1а дег1айоалае.

Къамаьл ду «Грознефть» производственни объединене генеральни директора Р. М. Хачатурова.

Тахан оаха д1ахийт шуга, аьлар цо. республикерча мехкдаьттахоша мехкдаьттен газин янхара пятилетка кхаь шера план ханал хьалха кхоачашъяьйта. Дииза т1аьхийттай мехкдаьтта запасаш а.

Цхьабакъда, цу толамех кхоачамбаь 1е йиш яц тха, х1ана аьлча объединене хьадоаккхаш дола мехкдьтта к1езиглуш доаг1андаь. Х1ьта из тахан моллаг1ча производственни коллектива балха эффективноста хоадамбеш бола керттера хьокхам ба.

Мехкдаьтта доазачара г1улакхаш бокъонца мийттад ховш цун мах а беш, оаха кхетадеш да мехкарча мехкдьтта доахача къаьнача районех цаl Нохч - Г1алг1айчене йолга а мехкдьтта доаллача керттерча моттигашка разработкаш елга чакхдоалаш латташ хилар а. Цудухьа цу хьалашка тха беррига балха т1а генеральни лостам а хинна д1аотта дезаш да кердача т1ехк1оаргача дадача т1оалашяра углеводородни байдал лохилга. Х1ьта из керттерча даькъе тийша да тха бурудеттача предприятеша дика болх барах. Тахан бурув тохар — из тха мехкдьтта производстве д1ададаш дар эггара дукхаг1а дола дакъе да. Укх пятилетка кхаь шера бурув тохача вайда ийцаб 317 миллион сома маьхерча капитальни вложенеех. Цхьабакъда, оаха хьоаха ца деш дита йиш яц тхоай ц1енхаштара кхоачамбоацараш а.

Бурув тохачара календарни хана балансага кьежача тхона гуш да бурув деттача беча балхага д1айодар духхьал 29 процент мара ца хилар, х1ьта вожаш 70 процент дола балхаш дувзаденна дац скважинаш к1оаргьярца. Эггара ч1оаг1аг1а новкъадар да, дукха х1ама ца эшшаш 10 процент йола ха аварееш балха т1а нийслуш йола брани д1айоаккхаш оаха йоаеш хилар.

Кхьметтел сиха ньча аналзах а тхона гуш да мелла бурувдеттача пайда эцана йола тха торенаш. Календарни хана баланс тоайнча в1ашт1ехьдаргда дикка коммерчески сузал айе, скважинаш хьалъяра йола цикл лоацъе.

Укх т1еххьарча итт шера оаха тохаш я углеводородни байдал 6—6,5 эзар метр к1оарга дадача. тха эггара перспективнег1а болча лосташг1а тухха к1алхарча юра т1акхача а г1ерташ бурув а тохаш. Цунца цхьана ц1аккха ца хиннача тайпара горно-геологически хьалашка бурув тохаш долча оаха укхазе нийсйолийт аварееш. балха т1а бран, кхы мел дола кхоачамбоацараш нийсдалийтарал совг1а, цар т1ехьатетт мехкдьтта доалла моттигаш хьегучалхар.

Аз дийцачо хьегойт бурув тохача кхы дукха а болх тха бе безам хилар, из кхоачашдара тхо денхарейла да объединене ерригa 1илмани производственни потенциал оарцаг1а а лаьхха, дикка технико - экономически хьокхамаш тоаде. Из хургда къахьегамa оксарле лакхъяран аралецача. продукцега д1абода мах лохбаран парте хьалхашка оттадьча хоадамболлаш долча декхара оаха г1улакхаш луш дола хан.

Ригион т1а-т1а дукхаг1а техха хилара дувзаденна керда мехкдьтта доалле моттигаш хьаллар шерагарашерага чоалханег1а а хулаш йолча къьхача мехкдьтта

районашта бокъонца лоархlам болаш да техника углеводородни байдала запасех дикаг1а пайда ийбара дола дешаш. аьлча де дезар да кердаш х1ансара методаш юкъе а йоалаеш мехкдьтта дакхадара коэффициент лакхъелга. Пятилетка кхоалаг1ча шера цар чотаг1а къаьлача, техника яннача моттигашнара кхы т1а а даьккхад 266 эзар тонн мехкдьтта. Укхаза а деррига даьдденнад эзе йиш йолаш дац тхо.

Болх беш йолча скважинех ма могга дикаг1а пайда эцара дукха болх ба мехкдьтта доахарашта бе безам бар. лоацъе езе скважинаш болх ца беш сайца латташ йола ха, х1ара скважина луш дола мехкдьтта дукхаг1а хилийта деза.

Т1аккха къамаьл де дош лу парте Наьсарен райкома хьалхарча секретара А. А. Мякиева. Района коммунисташа, беррига къахьегамхоша политически къахьегамен хьинар 1алаьмате ч1оаг1а айдаь т1аийцар КПСС ЦК декабрьски (1983 ш.) Пленума решенеш, нов. Ю. В. Андропова выступлене т1аьра положенеши выводаши.

Хьайбай боахам сиха дег1абоалабара юртара къахьегамхой оарцаг1боахаш шоаш 1оаьча балха опытах дийцар А. А. Мякиева. 1968 шу чакхдоалаш дулхи шурен доаккхилга шоззa алсамдаьнна лаьрх1ад. Цкъа-дале, цхьабола специалисташ, юкъерча звеной кадраш хьалха дена баьннача уйлаш т1ара бахара. Шоай балха хьокхамех уж кхоачамбеш хургбоацаш хилийтара т1аг1ертта болх бе байвар. Шоалаг1а-дале, пятилетка т1аийца яьннача хьалашка цу даькъе цу г1уланха кхы т1а а финансово-сoaьмиe г1о эзар тхона.

Района инициатива хьал я лоацаш, парте обкома бюрос т1аийцача соцам т1а белгалдаьхадар тхона новкъостал дара де денараш, х1ьта цу дерригие лаьрх1ар кхоачашдара эша хьалаш хьадир. КПСС Наьсарен райкомо дикка хийцар боахам леладара а экономикана кулгалдара а балха стиль.

Хьакиннар гуш да. Алхха д1адаьнначa шера т1аьхийтад 3800 бежан, х1ьта ишта 800 бетташ бола етт, цо йиш хилийтар соахка еккачул 1100 тонн шура дукхаг1а йохкарг1йолаш план т1аьца.

Тахан оаха д1аях шоай хьинари кхее ца кхобеш болхлоша, хьинаре партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацеша, боахама органаша къахьегар бахьан долаш промышленноста санна юрта боахаме а дерригача керттерча хьокхамех йоккха кхаь шера планаш кхоачашъе караг1даьннад, аьнна.

Д1ахо оратора терхо т1аэзар КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленума решенеш кхоачашъяра баьча балхах хьахиннaчoх. Цун установкашна хьежжа парте райкома бюрос пропагандистски средствaш т1аераьйир хьадда дола залиьбоахама дакхараш кхоачашдара, идейно-политически, къахьегама кхетамбалара, дисциплина, порядок, нах дика в1ашт1ехьбаьна хилари бехктокхам ч1оаг1бара.

Райкома бюро х1ара дикка терко т1аухийташ хиний интернациональни, 1алма-атеистически кхетам лулга кхы а к1оргдара. Халахете а, доладa т1а нийса белгалдаьккха ма хилларa, района х1анз а гучадувл тайп-тайпара негативни г1улакхаш. Тхона х1анз а мегадац, аьлар къамаьл дечо, ц1ендаь д1адикка базар елга, социалистически доалахьен т1аккулдилга, дер дайна лелага. Цхьайолча партийни организацешца интернациональни, атестически кхетам луча формализм хулийт, из т1аг1оллара леладу, дикаж тешаш хилара хьалашта к1оаргадухт1айовлац. Болх дукхаг1ча даькъе кра а ца оттабеш, нах дуккаг1а чулаца г1ерташ чанхбоах. Х1ьта хадденза т1ахьожам ца лоаттабеча баргбоаца нах б1аргк1ала боацаш бус. Из иштта нийслу цхьаболча кулгалхой боахама, организационно-партийни, политико-массови болх в1аши айхха бувзанза барт ца хилара г1улакха малании чулоацам бовзаш боацандаь. Цу кхоачамбоацаршeх дувца дезача тайпара яра дийцар чанхъьннача районни партийни конференце. КПСС райкомо уж д1адахара комплекси хьисапе г1уланхаш чакхдоах.

Района кхаш леладераша илат, коартолаш, шекара свекла, сом, баьцадарaш доахара пятилетка заданеш кхаь шера кхоачашъе лаьрх1ад. Цунца дувзаденна ялат д1акъоча хьажк1ашта дукхаг1а яьттаи хьегъоастаде лаьрх1ад. Декхар т1айийцад х1ара гектара т1ара 40 центнер алат чувнарга, аьнна. Бакъда, цу хьокханашта кхаче торо хургья, нагахьа санна республика агропромышленни объединене, юрта боахама министерства, ялатапродуктай управлене, ялат д1ачуийдеча предприятей цунитай нивалаш доаккхаг1а дара, фу кийчдаре г1уланх тоалара т1аг1ертта бала бой.

* * *

Дийцача дешех амма конференце шерра резолюци т1аийцар.

ВОРХIАЗЛАГIА ХЕРЖАЧА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА БАРХIЛАГIА СЕССИ

1984 ШЕРА ЙОЛЧА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ПАЧЧАХЬАЛКХЕН БЮДЖЕТАХИ 1982 ШЕРАРА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ПАЧЧАХЬАЛКХЕН БЮДЖЕТ КХОАЧАШЪЯРАХИ

НГIАССР финансай министра депутата П. И. Голещихина доклад

НГIАССР Лакхехьарча Совета сессега юкъийта а чIоагIъяйта а хьачулуш йола 1984 шера Нохч-ГIалгIай АССР Пачхьалкхен бюджета проект доходий а расходий а сумма 177445 эзар сом долаш, лакхдаларе боарам 2,3 процент болаш я. Бюджета керттера доходаш социалистически предприятешкарен организацешкарен оборотах налогахи пайдех йолча платежаш хьисапе да. Бахача нахагара хьатIадоагIар, соакха хинача боарамагIа, республика территоре тIарча пачхьалкхен бюджета 8 процент гаргга хургда.

ОборотагIа йолча налогага гIолла хьатIадоагIар планагIа 370,1 миллион сом лаьрхIад. Республика бюджета тIа хьатIахадергда оборота налогагIа 92,1 миллион сом, е деррига 24,8 процент.

Республика Министрий Совета доттахьарча халкъа боахама доакъоша бергбола пайда 33286 эзар сомага а кхоачаш, 6 процент тIехкетаргба. Цунах 18296 эзар сом бюджета дIачулургда, укх шерарча платежай сумма 5203 эзар сомал тIехъяргья. Бахча пайдех 45 процентал совгIа дар предприятейн боахама организацейн доалахьа дусаргда, царех техническое перевооруженега 1401 эзар сом шоай доалахьара оборотни средствай норматив дегIайоалаярга — 313 эзар сом, экономически стимулировани яра фондаш хьалрга — 6781 эзар сом, кхыйолча планови расходашка — 6495 эзар сом.

1984 шера потребительски кооперацие организацеш бахча пайдех йолча подоходни налога лаьрхIа 4263 эзар сом бюджетага кхачийта дезаш я.

НГIАССР Пачхьалкхен бюджетага 1984 шера кхачийта лаьрхIад подоходни налог колхозашкара — 1579 эзар сом, боахама организацешкарен общественни организацешкарен — 620 эзар сом, хьунах боаккха пайда — 460 эзар сом, кинофильмаш хьокхарах бахча пайда тIара налог — 1224 эзар сом.

Болхлошкара а гIулакхерча нахагара а алапех йоаккхача пачхьалкхен налогашкара 34 миллион сома боараме, ерригача республике из тайпа доходаш 61,9 миллион сом хургдолаш оттаьй план. 1983 шера 60,3 миллион сом кхаьчар цигара бюджете. 1984 шера юртбоахама налог 933 эзар сом хургда, хIаьта 1983 шера 928 эзар сом дар.

Пачхьалкхен чура кхажамаш доагIа заемаши ахчан-хIамай лотереяи маьхалъяккхарах хьатIадоагIар 1960 эзар сом хургда 1984 шера. Бюджете 1984 шера кхоачаргда боахама организацешкара хих боаккхача маьхха чотагIа 1176 эзар сом. Доходий из источник 1982 шера юкъейоалаяьй, хIаьта дхьаццаболча кулгалхоша цу гIулакха боагIача хьисапе бехктохам нхетабац.

НГIАССР Пачхьалкхен бюджета проектагIа лаьрхIад промышленность, юрта боахам, унахцIено лораелга, просвещени, кхыдола доакъош дIахо дегIадоаладара, халкъа материальни а культурни а боарам дIахо лакхбара, финансировани яра хилагза иргйоаца ассигновани е.

НГIАССР Пачхьалкхен бюджета 1984 шера расходаш 177445 эзар сом хургдолаш оттадаьд. Бюджета керттера ресурсаш — 166076 эзар сом — халкъа боахама а социально - культурни мероприятешта хьожадергда.

Халкъа боахам дегIабоалабарга ерригача источникий чотагIа хьожадергда 70487 эзар сом. Жилищно - коммунальни боахамга дIадохийтачох 20582 эзар сом хургда, царех 6610 эзар сом — городской благоустройства объектешта капитальни ремонт ярга а шерра гIулакхдарга а, 265 эзар сом — юртий райцентраш тоаярга. Жилищно - коммунальни боахама предприятешта дотацена лаьрхIа — 4418 эзар сом, вешта аьлча 1983 шера хинначул 30,5 процент дукхагIа.

Хармаркей наказаш кхоачаш а деш республика бюджета лаьрхIа хинначул совгIа социально - культурни учрежденей материально - технически база чIоагIъярга хьожа а дир дIа а дахийтар 6 миллионал совгIа сом ахча, цу дакъе унахцIено лораярга — 3,1 миллион сом.

НГIАССР Пачхьалкхен бюджетагIа социально - культурни мероприятешка 1984 шера хьожаде лаьрхIад, 3,1 процент лакх а деш, 133412 эзар сом, сохка 129865 эзар сом мара ца хиннача.

Социально-культурни учрежденей болхлой алапи планагIа 75,7 миллион сом хургдолаш оттадаьд.

Дикка болх бу республике ахчан ресурсаш СССР Пачхьалкхен бюджета юкъейохийташ а. 1982 шера Пачхьалкхен доходаш 910 миллион сом хилар, 1983 шера — 854 миллион сом. ЦхьайтталагIча пятилетка кхаь шера планал совгIа 52 миллион сомал тIех пачхьалкхен пайда хьачукхаьчаб. Из де торо хилар республика халкъбоахаме арахецача продукце дикала ассортимент совъяларах, рентабельнегIа йолча продукце удельни боарам айбара а зе деш дола товараш кIезигдара а чотагIа.

Цунна цхьана, халкъбоахама цхьаццадолча доакъошка кхоачамболаш къовсам лоаттабац рентабельность айяра тIехьа. Продукци маьхалъяккхара план 1983 шера кхоачаш ца яр бахьан долаш оборотагIа йолча налогех бюджетага кхаьчадац цхьаццайолча отраслешкара 6,3 миллион сом.

Духхьал «Грознефтеоргсинтез» объединене 1983 шера 11 бетта 32,1 миллион сома планагIа лаьрхIа пайда ца боаккхаш бисаб, бюджета хьачуденнадац 25 миллион сом ахча.

ПланагIа НГIАССР Пачхьалкхен бюджетага кхача езаш я республика Министрий Совета, моттигерча Советий исполкомий доалахьарча предприятешкара а боахама организацешкара а нагIо доходаш. 1983 шера царгара хьакхаьчар 25,8 миллион сом.

Бакъда, дукхача предприятеша накопленейн бюджета платежайн планаш кхоачашъяц. 1983 шера 1 октябре быта служба складашка уллар 487 эзар сома маьха кийча продукци. Минторга цхе предприяте 1983 шера 9 бетта пайдах хьадаьа деза 270 эзар сом хьаденнадац, хIаьта кхачан промышленноста ворхI предприяте — 370 эзар сом.

Производственни объединеней, предприятей, министерствай, ведомствай кхоалагIча даькъо кхоачашъяьяц 1983 шера 11 бетта йола договорни декхараш а чулоацаш продукци маьхалъяккхара план. Пачхьалкхенни кооперативни торговлен розничнии товарооборота план 12,6 миллион сома кхоачашъяьяц, де лаьрхIа хиннарех 164 эзар сома маьха гIулакхаш лисад ца деш бытовой гIулакхаш дара министерства.

Республика керттера промышленно - производственни фондаш 3 миллиард сом совгIа маьха я. Цунца цхьана лола а керттерча фондах пайда эцара эффективность, фондашта юхалур дегIа ца хирал совгIа, цхьадолча доакъошка лохлуш доагIа. Иштта, республика ерригача промышленносте, 1 сома арахийца продукци 117 кепига маьха яр 1981 шера, 1982 шера — 104 кепиг, хIаьта 1983 шера ориентировочно— 97 кепиг.

Керттерча даькъе боахамей договорни дисциплина телхаяргIа гIодаш текхаш хинна хилар бахьан долаш хьахнига непроизводительни расходашта шер-шера промышленно - производственни министерствай, ведомствай, объединеней оборота юкъера доах цар шоай доалахьарча оборотни средствех дукха ахчаш, хьалхашка уаттаю цIенхаштара финансови халонаш. 1983 шера нийс бетта 748 эзар сомага кхаьчад уж НГIАССР министерствашнем ведомствашкен гIолла, цу даькъе моттигерча промышленноста министерстве гIолла — 384 эзар сом, кхачан промышленноста министерстве гIолла — 122 эзар сом, бахача наха бытовой гIулакхаш дара министерстве гIолла — 39 эзар сом, торговле министерстве гIолла — 133 эзар сом.

Расчетни дисциплина лелаяра боккхача лоархIаме я СССР Госбанки Стройбанки, хIана аьлча царга гIолла чакхъоал финансови операцеш. Дебиторски декхараш лакх ца далейтара банкашна дикагIа доал де деза кредитни ресурсашта, юкъекхувла еза расчетни керда прогрессивни формаш.

Геттара эсала пайда яйбу республика боахамашта закупочни маьхашта чIадетта хьежадеча бюджетни ахчах.

Республика боахамашта моттигаш я штате боаца балхахой лелабеш, законах тела ца доагIа алапеш телаш, алапеш сов уаттадеш.

НГIАССР финансай министерства аппаратон КРУ-еи 1983 шера аьча ревизешна гучаяьхай яь законагIа йоаца 1870 эзар сома боараме йола расходаш 244 эзар сом лечкъадаь кхоачашдоацея ахчаш. Ревизеш еш юхаметтаоттадаьд законах доацаш дIадахийта хинна 255 эзар сом пачхьалкхен ахча, лечкъадаь хиннен эцаш хиннен 117 эзар сом. Диза даргдоацаш хIама да зе даьча наха наказанеш яра даьзе меттаоттадари.

НГIАССР Лакхехьарча Советага чIоагIъяйта оттаю доходашта 201609 эзар сомаш расходашта 190854 эзар соман, доходаш расходел 10755 эзар сом тIех а делаш йола 1982 шера НГIАССР Пачхьалкхен бюджет кхоачашъярах йола отчет. Бюджет кхоачашъяьй доходашта 102,6 процент, расходашта — 97,1 процент. 1982 шера бюджет доходашна диллача тIехкхоачашъяро йиш хилийтай вай укх шера диза даргдоацача гIулакхашта 4,6 миллион сом хьожаде. Цу даькъе кхачан промышленноста предприятешта реконструкци яра — 1060 эзар сом.

НГIАССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПЛАНОВО - БЮДЖЕТНИ А КХЫЧА А МАССАЗАРЧА КОМИССЕШКАРА ДЕПУТАТА А. И. ВОРОНКИНА ЯЬ СОДОКЛАД

Нохч - ГIалгIай АССР планово - бюджетни кхычея массазарча комиссей балхах доклад йир депутата А. И. Воронкина.

Массазарча комиссеша предложени лу Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совето хьачуенна йола республика 1984 шера экономически социальнои дегIаехувлара Пачхьалкхен плани доходашкен расходашкен диллача 177445 эзар сома боараме йола Пачхьалкхен бюджети чIоагIъе а Нохч - ГIалгIай АССР Пачхьалкхен бюджетах дола Закон тIаэца а, аьнна. Иштта, предложени лу НГIАССР Министрий Совето белгалбаькхача боарама дукхалга хьежка 1982 шерарча Пачхьалкхен бюджет кхоачашъярах йола отчет чIоагIъе, аьнна. Комиссешта диза даргдоацаш хетт торонех кхы а биззагIа пайда эцара чотагIа кхы тIа 5 млн. сомал кIезигагIа доацаш наха чIоагIа хоатта товараш хьадара а дохкара а кхоачамаш лохилга. Министрий Совет декхарийла я из кхы тIа а луш йола задани министерствашта, ведомствашта, предприятешта дIаюха нийсъеш еккъа.

План а бюджет а хьалхе юкъацача хана цхьайолча министерствайи ведомствайи кулгалхоша а комиссей членаша а еннача рекомендацешкен предложенешкен хьежар массазара комиссеш. Иштта, торговле министерства чIоагIа сагото еш яр НГIАССР моттигерчен кхачани промышленноста министерства арахецача продукце дикал лоха хилара а цар ассортимент ма йоагIара ца хилара а, товарооборота план кхоачашъяра иштта Iатк юрта боахама министерстваси «Птицепром» трестои кийчъю хьайбай продукци во хилар. Бехи боахар моттигерча промышленноста министерстерахи «Чечингпроэктстройматериалы» ахача объединенехи цар шоай торонашна хьежна товарии продукци дукхагIа арахецилга Iалаш ца дарах.

Комиссеш чIоагIа терам тIабахийта хьожаш хилар продукци лоаттаяра договорни декхараш кхоачашдара хьакъехьара КПСС ЦК, СССР Министрий Совета социан кхоачашбелга иштта латт. хIаьта цу даькъе леларло еча министерствах чIоагIа бехк а баьккхар.

Цхьайолча министерствашта, ведомствашта, халкъа депутатий моттигерча Советаша де мел эцар даьдац яхом бара оттаь задани кхоачашъяра. Царех я «Грознефтеоргсинтез» объединени, кхачан промышленноста министерство, «Чечингплодоовощхоз» объединени.

Кхачан программага хьежжа 1984 шера дIахо дегIакхувлаш хургья республика агропромышленни комплекс. Цунна цхьана, комиссеш къаьстта терко тIаэзар из комплекс дегIайоалаяра дIаухийтача Iалаьмате йоккхийча материально-технически финансовии ресурсаех лерттIа пайда эцаш ца хилара. Республике хIанз а кIезига иц дукххача хана продукци лакхар алсам ца доаккхаш, хIаьта кхьметтел кхашкарей хьайбашкарен йоаккха продукци лакх ца ярал совгIа из лохъеш, цуяга дIадодар лакхдеш йола колхозаши совхозаши.

Кхачан программа кхоачашъеча лоархIаме хилар белгалдаьккхад предприятейн организацейн гIонна дола боахамаш, бахача наьха шоай доалахьара дараш а долаш, массе тайпара чIоагIдар.

Комиссеша белгалдоаких, укх тIеххьарча шерашна капитальни вложеней эффективность лакхъеш белггала болх бей хилар, бакъда, цу даькъера кхоачамбоацараш дIадоахилга хIанз а мела латт. Дукхача подрядни организацеша болх во бу, дукхе средствай а дIаухийташ дIегIанхувлача производственни базах пайда ледара ец. Цхьайолча министерствашта, ведомствашта, халкъа депутатий моттигерча Советашта телмаста лелаьд наха чубаха цIенош хьалделга.

Массазарча комиссеша иштта анализ йир культура, унахцIено лораелгеи спорти дIахо дегIанхувлача даттача гIулакхий, дIадийхар юкъара дешарен профессиональни школана реформа яра еча кийчъон дукхагIа терко елга.

НГIАССР МИНИСТРИЙ СОВЕТА ПРЕДСЕДАТЕЛА ЗАМЕСТИТЕЛА, РЕСПУБЛИКА ГОСПЛАНА ПРЕДСЕДАТЕЛА ДЕПУТАТА А. А. МАЛЬСАГОВА, НГIАССР ФИНАНСАЙ МИНИСТРА ДЕПУТАТА П. И. ГОЛЕЩИХИНА ДОКЛАДЕГIЕИ НГIАССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПЛАНОВО - БЮДЖЕТНИ КОМИССЕ ПРЕДСЕДАТЕЛА ДЕПУТАТА А. И. ВОРОНКИНА СОДОКЛАДАГIЕИ ЙОЛА ПРЕНЕШ

Пренеш дIайолайир Грозненски горисполкома председатела депутата **В. М. Шемердина**. Цо аьлар, республика халкъбоахам дегIабоалабеча, доккхий социальни дешаш къоастадеча даькъе долаш дола дика гIулакхаш республикина столицана г. Грозненна а доагIаш да. Города промышленни предприятеша кхоачашъяьй продукци маьхалъяккхара йола 1983 шера план. Планал совгIа маьхалъяьккхай 7,9 миллион сома продукци. Кхоачашъяьй къахьегама овсарлен план. Соахкарчул 4 процент дукхагIа арахийцад халкъа эша товараш. Планови заданеш кхоачашъяьй бытовой гIулакхаш деча сфера предприятеша. Продукцега дIадодар лохдаьд, хьабоала пайда лакхбеннаб.

ДIадахача шера эксплуатаце дIаденнад 140 эзар квадратни метр наха чуIе цIенош, 420 моттиг йола школс даха ха йоацача берий учреждениш, «Универсам» яха йоккха тIука, «Юность» яха кинотеатр, кхы дукха социальни гIуланхашта йола объекташ.

ТIеххьарча хана бахача наха гIулакх дара сфере, цу даькъе торговли, транспорт, медицински гIулакх дар, коммунальни Iалашо яр а долаш, чекхдаьхача гIулакхаша новкъостал даьд производственни коллективашкара хьал тоаде, къахьегама дисциплина чIоагIъе.

Цунца цхьана, белгалдаьккхар депутата, город социальни экономически дегIайоалаяра даькъе хIанз а дукха да кхоачамбоацараш, хIаьта уж дIададахара тIатеIIа а де лерхIачунга кхоачаш а болх бе беза пятилетка юкедисача шин шера. Соахка цхьайолча предприятеша производства боарам 1980 шера хинначул а лохбаьб. Кхоачамболаш теркал бац къахьегама овсарле санна болча лоархIамеча экономически хьокхама. Эсала лел бригадни формагIа къахьегам вIаштIехьбоаккхилга. ХIанз а ерригача города предприятешка хила боагIача тайпара къовсам лоаттабац доагора-энергетически веществаши материально-бийдала ресурсаши кхоаяра тIехьа.

Укх сессе юкъийта оттаьча 1984 шера республика экономически социальнии дегIайоалаяр Пачхьалкхен планеи бюджетеи проекташа хьахьокх вай декхараш, хIаьта уж могае йоагIаш а я. Де дезараш дукха да вай. Карарча шера дикагIа тоае езаш я, хIанзарчоа «Ипподромный» аьнна цIи тилла йола, керда нах баха микрорайон. Укх шера хьалъе йолае лерхI машинаькъа вокзала районе керда путепровод. Первомайски улицегIара трамвай дIайоаккхаргъйолаш керда трамвайни никъ билла а.

Требуна тIа я Назрановски трикотажни фабрика швея-мотористка депутат **Ф. Ю. Камурзоева**. Цо белгалдаьккхар пятилетка кхоалагIа шу советски наьха политически хьинар чIоагIа айдаларца, вай халкъа вахара хьал дIахо тоадаларца белгалдоалаш хиннилга. Трикотажни фабрика берригача къахьегамхоша цхьа барт а болаш нъоабалъю Советски Союза Коммунистически парте чурей арахьарен политика, хIаьта КПСС XXVI съезда решенеш кхоачашъеш хьинаре къахьегаш а ба.

1983 шера фабрика коллективо дикка доккха тоамаш даьхад 1982 шераца нийсдича. Кийча продукци маьхала яьккхара план 102 процент кхоачашъяьй, товарни продукци арахецара план —113 процент, чура баракъаш — 100 процент. дикка товеннай арахеца продукци.

1983 шера фабрика коллективе кийчъяьяр социалистически яхьа 14 условии: бригадаштен керттерча профессех болча къаьст-къаьстача болхлоштен юкъе, участкашта, цехашта юкъе «Профессех дикагIвар», «ДикагIвола къона болхло» яха цIи яккхара тIехьа, полотнин гIона йола материалаш кхоаяра тIехьа яхь йоаржаяьй. Фабрика коллективо тIанийцад пятилетка диьлагIча шера дола доккхий декхараш. Уж да КПСС ЦК декабрьски Пленумо дIадехарина хьежжа. Цар тIа белгалдаьд производстве тIех дика порядок оттаелга, дисциплина чIоагIъяра а къахьегама овсарле лакхъяра а тIехьа хьинарегIа къовсам лоаттабелга.

Къамаьл де дош лу НГIАССР мелиорацеи хиш боахамеи министра депутата **М. Ш. Баматгиреева**. Ший къамаьл цо хетадир республике хиш декхаш лаьтташ леладелга дIахо дегIадоаладара дешашта. Мелиораторий дукххача коллективаша тIатеIIа болх барах, аьлар цо, тахан республике хиш декха лаьтташ 155 эзар гектарага кхаьчад, цу даькъе оахаш дола лаьтташ 118 эзар гектар, из хул республике дерригача хIамаш дIаювча лаьттаех 26 процент.

Хьалхалаттача колхозашеи совхозашеи, хиш декхача лаьттаех нийса пайда а эцаш доккхий хьувкъамаш кхеду. Цхьабакъда, хиш декхача лаьтташта лерттIа доал дара даькъе долаш да хIанз а кхоачамбоацараш. Пачхьалкхепо орошени дегIайоаларга дIаухийтача дукххача ахчах доагIар юхакхачац.

Колхозашкен совхозашкен хIанз а эсала да мелиоративни лаьтта леладара Iилман ларда тIа латта системаш балха юкъеккувлилга, йоагIача тайпара лелаяц севообороташ, богарни лаьтташка санна лелаю хиш декхача лаьтташка агротехнически приемаш. Хий тохара хенаши нормаши телхаю, цо чIоагIа кIезигбу культурай хьувкъам.

Хи боахамий гIирсаш хьалдара йолча 1984 шера планага хьежжа керда хиш декха лаьтташ 3,5 эзар гектар юкъедоаладергда, реконструкци ергья хиш декхача 4,5 эзар гектар лаьтташта, мелиоративни тоадергда 2800 гектар, капитальни планировка ергья 4800 гектар долча лаьтташта.

ГIишлошъяра индустре хIанаарча боарамо. аьлар Нохч-ГIалгIай гIишлон управлене СМУ-2 бригадира депутата **Ш. Хадисова**, хьалхашка латта декхараш дика кхетадеш йола комплексни бригадаш вIашагIъйоххилга дIадех. Со керте латтача 129 саг юкъевоагIача бригадо дукххача шерашка болх бу юххера а хьахулача продукце методагIа. Цо торо хилийтай тха гIишлош хьалъяра ханаш кIезигъе, дикка тоаденнад кхидола хьокхамаш а. 1976 шера деиз бригадо хаддаза тIеххкхоачашъяьй планаш. Халахете а, из ала йиш йолаш дац тхо 1983 шерах.

Тха хьокхамаш лохдалара керттера бахьанаш да дукххача объекташка кIезиг-кIезига низаш дIа-юха декъар, хIаьта тха объекташ города а республика а районашке дIайийкъа я. ДIадахача шера цхьан объектера вокх объекте болхлой инвентарь дIа-юха кхухьаш лоадаьд оаха 467 сага-ди. Соьна хетачох, къахьегама овсарле лакхъеча дIадодар кIезигдеча керттера дар — бригадашта цхьан метте, цхьан районе хургдолаш деррига балхаш Iалашделга да.

Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза председатела депутата **Ю. Я. Зиборова** дийцар 1983 шера боахаме даьхача толамех. Колхозо кхоачашъяьй пачхьалкхенга юртбоахама продукци йохкара ерригa планаш, генарашкара дIайийкхача. Планал совгIа дехкад 250 тонн ялат, 830 тонн коартол, 60 тонн сом, 20 тонн дулх, 25 тонн шура. ПланагIа долчул дукхагIа да боахаме доахаш, хьакхарч. 1984 шерарча хьувкъама лаьрхIа дIадийнад дикача сортагIа дола кIа. Коартол лелаергйолаш боахама специализаци елга чакхдаьннад тха. хIаьта коартол дIаювш дола лаьтташ кхыча боахамашка дукхагIа хилийтара хьакъехьара дош къоастаде деза ха хьатIаэттай.

Колхоза правлене, партиино ший керттера дарех декхар лоархI кадраш кийчъелга, царна вахара а къахьегара а эшаш дола хьалаш хьаделга. ХIанз тха боахаме кадраш йоаиаш гIулакх телхадац. 20 колхозхо юкъерчен лакхерчен дешара заведенешка дешаш ва. Соахка тайп тайпарча вузашка деша хайнаш кхы а 15 колхозхо. Кадраш дикагIа дIачIоагIъяра хьалъе йолаьй колхоза специалисташта, хьехархошта, медицински болхлошта лаьрхIа жилгородок. Терках тIабахийта безаш гIулакх да колхозхошка кооперацеи а еш индивидуальни чуIе цIенош оаха хьаде доладар а.

КПСС Заводской райкома секретара депутата **Д. К. Тарасова** ший къамаьлаца белгалдаьккхар районе пачхьалкхен планаш кхоачашъяра ерригача резервех пайда эцаш ца хилар. ТIехьаюсаш я «Грознефтеоргсинтез» яхача объединене предприятеш. Производственни програмиа декхараш кхоачашдеча хана тха вIаштIехьдаьннадац тIайийца социалистически доагIача тайпара кхоачаше. Кхоачамболаш тIахьожам лоаттабац решенеш кхоачашъяра, бизза пайда эцаш депутатски производственни группаех.

Предприятей болх тоабара, къахьегама овсарле лакхъяра керттера нийсъ хетт тхона царна реконструкци яра, уж технически Iалашъяра балхаш сиха дарах, керда техникеи технологии балха юкъе а йоалаеш. СССР мехкдаьтта чанхдаккхарен мехкдаьтта химически министерства белгалде дезар «Грознефтеоргсинтез» объединене предприятеш технически эргаяьха тоаярен цар на реконструкци ярен балхаш сиха делга, хIаьта Нохч-ГIалгIай гIишлон управлене кхы а чIоагIагIа шерье еза ший база.

«Красный молот» завода коллективо дикка йоккха опыт Iоаьяй производство эргалькха тоаяран цун эффективность лакхъяран даькъе. Из болх, аьлар сессе ше къамаьл деш завода электросварщица депутата **С. З. Уцалиева**, лелабу наьха къахьегамен бытен хIалаш тоадара, цар профессиональни нравственни дегIаахар Iалашдара наькъагIа а пятилеткагIа экономически социальни дегIаахара планий зарда тIа а. Укх шера завода керттера цехаш реконструкци е езаш я. 1983 шера заводе кийчъяьа 257 лакха говзал йола болхло. Наха юкъе беча балга, планаш кхоачашъяра уж кхотабе а оарцагIбаха а новкъостал ду эггара хьалха социалистически яхьо. Цу яхье хьалхарча мугIарашка ба завода коммунисташ. Цар шоашта доккхагIа дола декхараш тIанийцад. дукха творчески гIулакхаш дIадоладаьд.

ТIеххьарча шерашка къахьегама коллектива кадраш балхара дIа ца ухаш чIоагIъеннай. Болхлой къахьегама хьалаш тоадара дола дукха гIуланхаш чакхдаьхад. Кхоачашде дезараш а дукха да тха.

Автомобильни транспорта Нохч-ГIалгIай территориальни управлене начальника депутата **К. А. Надирова** ше къамаьл деш дийцар наха пайда эцаш лелаеча транспорта болхлоша 1983 шера шоай низаш, опыт, знанеш халкъа боахама мовхьаши пассажираши дIа-юха кхувлара, республикана эша гIуланхаш кхы а диззагIа кхоачашдара тIадерзадаь хиларах. Цо торо хилийтар шера плани социалистически декхараши кхоачашделга Iалашдайта, планал совгIа 80 эзар тонн совгIа тайп-тайпара мовхьаш дIа-юха даьха. ХIанз нах бахача 350 моттигашка автобусаш лел вай республике, городской керттерча маршруташка уж дукхагIа йолаялийтай.

Автотранспорта болх дикагIа вIаштIехьбаккхара къахьегама бригадни форма юкъейоалаяьй оаха, цу формана юкъезза ва хIанз 85 процент водители 70 процент ремонтни болхлон. Цу формагIа болх беш я 27 бригада.

Цхьабакъда, аьлар депутата, хIанз а линешка арахьала автомашинаш кIезига я, нийслу приписка еш, доагора - смазочни материалаш лечкъаеш моттигаш а. Цу дерригенна хьаькх коллективе кхетама болх боагIача боараме ца хилар. ХIанз а ма эшшара дика яц водителий дисциплина, дIадаьннадац автотранспорт цIагIа лоаттаелга а.

КПСС ЦК, СССР Министрий Совета социан, хIаьта иштта республика партийни советски органаша хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара хьинар тIадерзадаь къахьегаш ба хIанз республика автомобильни транспорта болхлой.

Къамаьл ду «Гикаловский» ОПХ доярка депутата **А. Н. Хажиевас**. Боахама къахьегамхоша тIатеIIа Кхачан программа кхоачашъяра беш бола болх хьахьокхаш а цунна тешал деш а йола цифраши фактали йоалайир цо. Дулх даккхара план 103, шура яккхара — 113 процент кхоачашъяьй. Хьайбай продуктивность лакхъеннай, хIара кхоабача Iаттагара йоаккха шура планагIа 3000 килограмм йолаш 3386 килограммага кхаьчай.

Тха фермана коммунистически къахьегама коллектив яха цIи еннай. Цу лакхача цIеро тхо декхарийла ду производства, быта гIулакхаш кхы а дикагIа тоаде.

Таханара республика Лакхехьарча Совета сесси, аьлар Грозненски электромеханически завода слесарий-сборщиккий бригадира депутата **Х. Б. Вагапова**, ший болх дIахьош я вай мехка СССР Лакхехьарча Советe хоржамаш дара йола кийчо шерра дIайоаржаьча хана. Пачхьалкхен лакхерча органе депутаталла харжа оттабаьча кандидатий цIераш яьхай. Цу дерригенна кхы а дикагIа къахьега хьинар айду.

Тха коллективо, йоах дIахо оратора, толаме кхоачашъяьй 1983 шера план, планал совгIа арахийцай 273 эзар сома продукци, маьхала яьккхай цунах 234 эзар сома яр. Цхьабакъда, цунах кхоачамбаь Iе йиш йолаш дац тхо, хIана аьлча пятилетка контрольни цифрашка диллача тхо тIехьадисандаь. Соахка халкъа эша товараш хьадара план а кхоачаш ца еш дисад.

Завода проблемех цаI я дини кадраш ца тоъаш хилар — мастераш, технологаш, цехийн участкийн начальникаш. Болхлой керттерча профессей, юкъерча звеной кулгалхой сий а лоархIам а лакхбе беза ха хьатIаэттай.

Дош лу НГIАССР хьун боахама министра **А. Т. Харакова**. КПСС ЦК декабрьски Пленума решенеша кердача тайпара хьинар айду республика хьун боахама болхлой, хIаьта уж цар экономически социальнии дегIаахара керда доалонаш лахара тIехьа лоаттабеча къовсама программа санне тIа а ийцай.

Министерства предприятеша хана хьалха кхоачашъяьй керттерча хьокхамий шера план, производство дIахо дегIайоалаяра йола мероприятеш кхоачашъеш а я, хьун рузаьх дукхагIа пайда эца, из лорае, ебае гIерт. Соахка 1108 гектара тIа дIаегIай хьу, колхозийн совхозийн лаьтташка — 700 гектар защитни хьунаш.

Хьун боахам лелабарга хьежжа тхона лоархIаме хетт иштта Кхачан программа кхоачашъяра юкъе тхоай дакъа лаьхар а халкъа эша товараш дукхагIа хьадар а. Соахка цхьан шера 1 миллион сом совгIа мах бола кхачан продукташ хьаьяьй хьун боахама болхлоша.

Долаш ла тха, йоах депутата, кхоачамбоацараш а къоастанна йола проблемаш а. ЛерттIа агротехнически боккъонех гIулакх ца дар бахьан долаш дукха хьун культураш йоаьй Сунженски, Ачхой-Мартановски, Наурски мехлесхозашта. Цхьадолча боахамашка кхоачашъяц халкъа эша товараш хьадара планаш.

Уж кхоачамбоацараш дIадахара де дезараш белгалдаьд предприятешкен министерства коллегеи.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителa — 2-85-07; бехктоххама секретара — 2-84-68; отделаш: партийни вахара — 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кехаташ — 2-85-64; корректорски — 2-89-68.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделы: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-85-64; корректорская — 2-89-68.

Газет арадувла шинарен, ерен, шоаттен деношка

СФ05020. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 264.